

Davalı Yabancı Devlete Tebligat Sorunu

Das Problem der Zustellung an den beklagten ausländischen Staat

Dr. Zeynep Çalışkan*

ÖZ

Yabancı devletin özel hukuka ilişkin uyuşmazlıklarında yargı muafiyeti bulunmamaktadır. Dolayısıyla, yabancı devlet aleyhine açılan davanın görülebilmesi için, kendisine usulüne uygun tebligat yapılması gerekir. Davalı yabancı devlete tebligat önemli bir konudur. Zira, tebligat, davalının adil yargılanma hakkı ve hukuki dinlenilme hakkının ön koşuludur. Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunun 49(2) maddesinde, yabancı devletin özel hukuk ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklarda yabancı devletin diplomatik temsilcilerine tebligat yapılabilir şeklinde özel bir düzenleme yer almaktadır. Ancak, tebligatın hangi usulde yapılacağı bu madde de düzenlenmediğinden, doktrindeki farklı görüşler incelenecektir. Konuyla ilgili uluslararası teamül ve diğer devlet uygulamalarından örnekler verilerek, bu maddenin nasıl uygulanması gerektiği açıklanacaktır. Yabancı devlete 1965 Lahey Tebligat Anlaşması kapsamında da tebligat yapılmaktadır. Bu anlaşmanın uygulanmasına ilişkin 2025 Tarihli “Lahey Tebligat Anlaşmasının Uygulanması Üzerine Pratik El Kitabı”, uygulayıcılar için önemli bir rehberdir. Devletlerin egemenliği gereği, devletlerin yasal düzenlemelerinde ve uygulamalarında, bu anlaşma uygulanırken, her devlet açısından dikkat edilmesi gereken esaslar bulunmaktadır. Türk mahkemelerince yabancı devletlere 1965 Lahey Tebligat Anlaşması kapsamında yapılacak tebligatlarda, 2011 tarihli 63/3 sayılı Genelgenin Ek-9 ‘da “Hukuki ve Ticari Konularda Uluslararası Tebligat İşlemlerinde Devletlere Göre Uygulanacak Esaslar” belirtilen hükümlere uyulması gerekir. Bu

* Dr, Çalışkan Partners Law Firm, Milletlerarası Özel Hukuk, E-Posta:zeynepakgulcaliskan@gmail.com; ORCID: 0000-0002-4945-5896.

bağlamda, bu çalışmada davalı yabancı devlete tebligat usulünde, tebliğ tarihinden itibaren cevap süresi olarak altmış günlük bir süre tanınması, uluslararası teamül hukuku, İngiltere, ABD ve Pakistan gibi devletlerin yasal düzenlemelerinden örnekler verilerek incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: *Yabancı devlet, tebligat, 1965 Lahey tebligat anlaşması, uluslararası teamül hukuku, merkezi makam*

The Problem of Service of Process on the Defendant Foreign State

ABSTRACT

There is no immunity from jurisdiction in disputes relating to private law involving a foreign state. Therefore, for a lawsuit filed against a foreign state to be heard, proper service of process must be made to that state. Service of process on the defendant foreign state is an essential issue. Indeed, service of process is a prerequisite for the defendant's right to a fair trial and the right to be heard. Article 49(2) of the Turkish Private International and Procedural Law Act contains a specific provision stating that service of process may be made to the diplomatic representatives of a foreign state in disputes arising from private law relations of that foreign state. However, since this article does not specify the method of service of process, the different opinions in the doctrine will be examined. Examples from international custom and other state practices on the subject will be given to explain how this article should be implemented. Service of process is also effected to foreign states under the 1965 Hague Service Convention. The 2025 "Practical Handbook on the Application of the Hague Service Convention" is an important guide for practitioners regarding the implementation of this Convention. In accordance with the sovereignty of states, there are principles that each state must observe in its legal regulations and practices when implementing this Convention. Service of process to be made by Turkish courts to foreign states within the scope of the 1965 Hague Service Convention, the provisions set out in Annex-9 of Circular No. 63/3 dated 2011, entitled "Principles to be Applied to States in International Service of Process Procedures in

Legal and Commercial Matters" must be complied with. In this context, this study will examine the granting of a sixty-day response period from the date of service in the service of process to the defendant foreign state, citing examples from international customary law and the legal regulations of states such as the United Kingdom, the United States of America, and Pakistan.

Keywords: *Foreign state, service of process, 1965 Hague service convention, customary international law, central authority*

GİRİŞ

Ulusal mahkemelerde egemen devletlere karşı dava açılması önemli bir konudur. Dava ile ilgili usul işlemlerinin davalıya tebliği, savunma hakkına uymanın temel unsurunu teşkil eder. Tebligat işlemi usulüne uygun olarak yerine getirilmedikçe dava görülemez. Zira tebligat, davalının adil yargılanma hakkı ve hukuki dinlenilme hakkının ön koşuludur. Davalı egemen bir yabancı devlet olduğunda, aleyhine açılan davanın görülebilmesi için, kendisine usulüne uygun tebligat yapılması gerekir. Bu çalışmada ilk olarak, uluslararası hukukun devletin yargı yetkisine getirmiş olduğu yargı bağıışıklığı kavramı ile icra bağıışıklığı kavramları açıklanacaktır.

Yargı muafiyetinin tanınmadığı durumlarda davalı yabancı devlete karşı açılan davalarda, davalı yabancı devlete tebligata ilişkin Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunumuzun (MÖHUK) 49(2) maddesi özel ve alternatif bir düzenleme içermektedir. Bu maddeye göre, yabancı devletin özel hukuk ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklarda yabancı devletin diplomatik temsilcilerine tebligat yapılabilir. Ancak tebligatın nasıl ve hangi usulde yapılacağına ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Doktrin, bu tebligat işleminin Tebligat Kanunu'nda düzenlenen mahalli tebligat usulüne göre yapılmasını kabul etmektedir. Bu çalışmada, bu düzenleme ve doktrin görüşü uluslararası teamül hukuku, mukayeseli hukuk ve uygulama açısından değerlendirilecektir. Özellikle, bu çalışmada, davalı yabancı devlete tebligat usulünde, tebliğ tarihinden itibaren cevap süresi olarak altmış günlük bir süre tanınması, uluslararası teamül hukuku, İngiltere,

ABD ve Pakistan gibi devletlerin yasal düzenlemelerinden örnekler verilerek açıklanacaktır.

Davalı yabancı devlete yapılacak tebligata ilişkin uygulamada kabul gören en önemli usul, tebligatın 1965 tarihli Hukuki ve Ticari Konularda Adli ve Gayri Adli Belgelerin Yabancı Memleketlerde Tebliğine Dair Anlaşma hükümlerine göre yapılmasıdır. Bu anlaşma hükümlerine göre tebligatın yapılmasında dikkat edilmesi gereken önemli hususlar bulunmaktadır. Özellikle devletlerin egemenliği gereği, yabancı devletlere yapılacak tebligatlarda tebliğden itibaren altmış günlük bir süre verilmesine dikkat edilmesi ve her devletin Anlaşmayı imzalarken yapmış oldukları beyanların göz önünde bulundurulması gerekir. Bu hususlara dikkat edilmemesi durumu, yargılamanın ilerlemesini önemli ölçüde geciktirebilir ve maliyetlerin artmasına sebep olabilir. 2025 yılında yayınlanan Lahey Tebligat Anlaşmasının Uygulanması Üzerine Pratik El Kitabı¹, mahkemelere ve uygulayıcılara önemli bir rehberdir. Bu çalışmada, bu anlaşma kapsamında yabancı devlete yapılacak tebligatlar, uluslararası teamül hukuku, bahsedilen El Kitabı, mukayeseli hukuk ve uygulama dikkate alınarak incelenecektir.

I. Yabancı Devletin Yargı ve İcra Bağımsızlığı

A. Yabancı Devletin Yargı Bağımsızlığı

Davalı yabancı devlete karşı tebligat sorununu incelemeden önce, yabancı devletin yargı ve icra bağımsızlığından kısaca bahsetmek gerekir. Yargı yetkisi, devletin egemenlik hakkının bir görünümü olup, devlet kural olarak ülkesinde bulunan herkes hakkında yargı yetkisini kullanabilir. Ancak, uluslararası hukuk, devletin yargı yetkisine önemli sınırlamalar getirmiştir². Devletlerin yargı yetkisine getirilen sınırlama, belirli kişilere tanınmış olan “yargı bağımsızlığı” kavramı ile ifade

¹ Hague Conference on Private International Law (HCCH), *Practical Handbook on the Operation of the Service Convention*, 5th Edition, Hague, Netherlands, 2025.

² Ergin Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, Yenilenmiş 23. Bası, Beta, İstanbul, 2021, s. 431; Cemal Şanlı/ Emre Esen/İnci Ataman Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 11. Bası, Beta, İstanbul, 2024, s. 438.

edilmektedir. Ancak uluslararası hukukun kabul ettiği bağışıklık iki farklı türde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, yargılama yapılmasından ve hüküm verilmesinden muafiyet anlamında kullanılan yargı bağışıklığı olup, devletlerin yargı yetkisi sınırlandırılmıştır. İkincisi ise, mahkeme veya hakem kararlarının icrasından muafiyete ilişkin olarak kabul edilen icra muafiyetidir³.

Yargı bağışıklığı (yargı muafiyeti) olarak ifade edilen ve uluslararası anlaşmalar ve teamül hukukundan kaynaklanan bazı istisnai statüde bulunanlar hakkında devletin yargı yetkisi yoktur. Bu bağlamda, yabancılık unsuru taşıyan bir özel hukuk uyuşmazlığının Türk mahkemelerinde görülebilmesi için, Türk mahkemelerinin yargı yetkisini kısıtlayan bir uluslararası hukuk kuralının bulunmaması gerekir⁴.

“Yargı yetkisinin mevcudiyeti”, dava şartı olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun (HMK) 114 (1/a) maddesinde düzenlenmiştir. Yargı bağışıklığı bulunan bir kimse veya kuruluş hakkında mahkemenin yargı yetkisi mevcut olmadığından, mahkeme davayı usulden reddedecektir⁵.

Uluslararası hukukta, önceleri yargı muafiyeti mutlak muafiyet (*absolute immunity*) olarak kabul edilmekteydi. Diğer bir ifadeyle, yabancı devletin bütün eylemlerinin yargı muafiyeti kapsamında olduğu benimsenmişti. Zira, devletlerin egemenliği ve eşitliği ilkesine göre, eşitin eşiti yargılayamayacağı (*par in parem non habet jurisdictionem*) kabul edilmekteydi⁶. Ancak 19. ve 20. yüzyıllarda, sanayi devriminin

³ Sibel Özel/Mustafa Erkan /Hatice Selin Pürselim/Hüseyin Akif Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 3. Baskı, Onikilevha Yayıncılık, İstanbul 2024, s. 556; Hatice Özdemir-Kocasakal, “Devletlerin Yargı ve İcra Muafiyetleri ve Bunların Tahkim Yargılamasındaki Rolü”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 22, sy. 2, Haziran 2011,525-76, s. 526; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 440.

⁴ Cemal Şanlı, *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*, 8. Bası, Beta, İstanbul, 2023, s.119.

⁵ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 439; Özel/Erkan/Pürselim/Karaca, s. 559.

⁶ Aysel Çelikel, Bahadır Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 18. Bası, Beta, İstanbul, 2024, s. 702; Ergin Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, Yenilenmiş 2.

etkisiyle, devletlerin ticari faaliyetlerde etkin katılımı ile birlikte, devletlerin taraf olduğu uyuşmazlıkların artması ve bu uyuşmazlıklarda devletlere tanınan mutlak yargı bağışıklığı⁷, hukuki ve ticari anlamda adaletsiz sonuçlar doğurduğundan, mutlak yargı muafiyeti anlayışının yerine, sınırlı yargı muafiyeti (*restrictive immunity*) anlayışı uluslararası hukukta ve mukayeseli hukukta kabul edilmiştir⁸.

Yabancı devletin yargı muafiyetiyle ilgili uluslararası ve ulusal düzenlemelerde, yabancı devletin yargı muafiyeti kural olarak kabul edilmiş ve bunun istisnaları düzenlenmiştir⁹. Türk hukukunda da yabancı devletin yargı muafiyeti MÖHUK'un 49. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, yabancı devletlere, özel hukuk ilişkilerinden doğan hukuki uyuşmazlıklarda yargı muafiyeti tanınmaz. Türk hukukunda bu düzenleme ile sınırlı yargı muafiyeti ilkesinin kabul edildiği görülmektedir¹⁰. Ancak belirtmek gerekir ki, bu madde sadece yabancı devletin yargı muafiyetini düzenlemektedir. Zira Diplomatik temsilcilerin yargı bağışıklığı, Türkiye'nin taraf olduğu 1961 Tarihli "Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi"nde (1961 Tarihli

Bası, Beta, İstanbul, 2018, s. 59; Esra Dardağan-Kibar,, "Yargı Kararları Işığında Yabancı Devletin Yargı Bağışıklığı Alanında Güncel Gelişmelere Bakış", *Prof. Dr. Rona Aybay'a Armağan*, İstanbul 2014, s. 68; Rona Aybay, "Yargıtay İçtihatlarına Göre Yabancı Devletin Yargı Bağışıklığı", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Cilt: 20, Sayı: 72, Eylül 2007, Sayfa: 109.

⁷ Ernest K. Bankas, *The State Immunity Controversy in International Law Private Suits Against Sovereign States in Domestic Courts*, Second Edition, Springer, 2022, s.33-34; Yıldırar Sak, *Devletin Yargı Bağışıklığı ve Temel Hakların Korunması*, Seçkin, İstanbul, 2015, s 53-58.

⁸ Yusuf Aksar, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk -I-*, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 8. Baskı, Seçkin, Ankara, 2025, s. 347; Özdemir-Kocasakal, *Devletlerin Yargı ve İcra Muafiyetleri ve Bunların Tahkim Yargılamasındaki Rolü*, s. 527-530; Bankas, s.120.

⁹ Ceyda Süral, *Uluslararası Özel Hukukta Yabancı Devletlerin Sınırlı Yargı ve İcra Muafiyeti*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015 s.39-64.

¹⁰ Ziya Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2020, s. 179; Süral, s. 282.

Viyana Sözleşmesi)¹¹, Konsolosluk temsilcilerin yargı muafiyeti, Türkiye'nin de taraf olduğu "Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi"nde¹² (1963 Tarihli Viyana Sözleşmesi) düzenlemiş olup, bu sözleşme hükümlerine göre diplomatik temsilcilerin ve konsolosluk temsilcilerin özel hukuk ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklarda yargı muafiyetlerinin olup olmadığı belirlenmelidir.

MÖHUK m. 49 uyarınca, yabancı devlete özel hukuk ilişkilerinden doğan hukuki uyuşmazlıklarda yargı muafiyeti tanınmaz. Bu düzenleme, yabancı devletin yargı muafiyetine ilişkin olarak uluslararası uygulamada kabul edilen görüş ve anlayışa uygundur¹³. Bu düzenleme ile sınırlı yargı muafiyeti kabul edilmiş olup, yabancı devletin yargı muafiyetinden yararlanamayacağı durum belirtilmiştir. Yabancı devletin özel hukuk ilişkilerinden doğan hukuki uyuşmazlıklar dışında, yargı muafiyetinin olduğu kabul edilmiştir. Dolayısıyla uygulamada önemli olan, hangi işlem ve eylemin özel hukuk ilişkisi hangisinin hakimiyet tasarrufu olduğu konusunun belirlenmesi, yabancı devletin yargı muafiyetinin olup olmadığı noktasında önem arz etmektedir.

¹¹ 18 Nisan 1961 Tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkındaki Viyana Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, 04/09/1984 tarihinde kabul edilmiş, 12/09/1984 tarihli ve 18513 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Türkiye açısından, 6 Mart 1985 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme hakkında bilgi için bkz: https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=iii-3&chapter=3&clang=_en (Erişim tarihi: 4.10.2025).

¹² 24 Nisan 1963 Tarihinde Viyana'da İmzalanan Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, 20/05/1975 tarihinde kabul edilmiş olup, 29/05/1975 tarihli ve 15249 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Türkiye açısından, 19 Şubat 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme hakkında bilgi için bkz: https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=iii-6&chapter=3 (Erişim tarihi: 4.10.2025).

¹³ Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, s. 64; Süral, s. 282, Ersin Erdoğan, "Yabancı devletin yargı bağımsızlığının sınırları hakkında güncel sorunlar ve terör suçları açısından yargı bağımsızlığı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 65, S. 4, Aralık 2016, s. 3378.

Yabancı devlete karşı açılan davalarda, dava konusu işlem veya eylemin özel hukuk tasarrufu mu (*acts jure gestionis*) yoksa egemenlik tasarrufu mu (*acts jure imperii*) olduğunun hangi hukuka göre tespiti hususunda doktrinde farklı görüşler de bulunsa, çoğunluğun kabul ettiği görüş, bu tespitin *lex fori*ye göre belirlenmesi gerektiğidir¹⁴. Bu bağlamda, uyuşmazlık konusu işlem veya eylemin, davaya bakan hâkimin hukukunda nasıl düzenlendiği, diğer bir ifadeyle hukuki niteliğinden hareket etmek gerekir. Türk hâkimi, yabancı devlete karşı açılan davada, uyuşmazlık konusu yabancı devletin işleminin hukuki niteliğini Türk hukukuna göre belirleyecektir¹⁵.

Yabancı devlete karşı açılan davalarda, uyuşmazlık konusunun özel hukuk tasarrufu olduğu durumlarda yabancı devletin yargı bağımsızlığı yoktur. Örneğin, yabancı devletin Türkiye’de kiraladığı binaya ilişkin kira sözleşmesinden doğan tahliye ve kira parası alacağının tahsili, elçilik bünyesinde sigortalı olarak iş sözleşmesi ile çalışan işçinin, sigortasız geçen hizmetlerinin tespiti için açılan davalarda¹⁶, yabancı devletin atom santralini işletmesinden, taşınmaz satın alması, demiryolu işletmesinden kaynaklanan uyuşmazlıklar için açılan davalarda yabancı devletin yargı bağımsızlığı bulunmamaktadır¹⁷.

Burada belirtmek gerekir ki, Türk hukuku mukayeseli hukuk ve uluslararası teamül kuralı kabul edilen sınırlı yargı muafiyeti prensibini kabul etmiş olmakla beraber, bu kuralın kapsamını belirleyen bir teamül kuralı bulunmamaktadır¹⁸. Dolayısıyla, bu kuralı kabul eden devletler, taraf oldukları uluslararası anlaşmalar dışında, sınırlı yargı muafiyetinin

¹⁴ Vahit Doğan/ Alper Çağrı Yılmaz/Lale Ayhan İzmirli/ *Milletlerarası Özel Hukuk*, 10. Baskıdan Tıpkı 11. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2025, s. 44; Süral, s. 284; Şanlı/Esen/Ataman-Fıganmeşe, s. 385; Özdemir Kocasakal, *Devletlerin Yargı ve İcra Muafiyetleri ve Bunların Tahkim Yargılamasındaki Rolü* s. 536; Özel/Erkan/Pürselim/Karaca, s. 560.

¹⁵ Doğan/Yılmaz/İzmirli, s. 44.

¹⁶ Fügen Sargın, *Türk Milletlerarası Usul Hukuku*, Yetkin, Ankara, 2024, s. 420-423.

¹⁷ Zeynep Derya Tarman, *Özgün Şemalarla Milletlerarası Özel Hukuk Kısa Ders Kitabı*, 3. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2023, s. 37.

¹⁸ Süral, s. 285.

kapsamını belirleme konusunda serbesttirler. Bu bağlamda, Türk hâkimi, sınırlı yargı muafiyeti prensibini uygularken, diğer bir ifadeyle, uyuşmazlık konusu yabancı devletin işleminin özel hukuk kapsamına girip girmediğini tespit ederken, uluslararası anlaşma düzenlemelerini ve karşılaştırmalı hukuk uygulamasını da dikkate almalıdır¹⁹. Özellikle, doktrinde haklı olarak savunulduğu üzere, Türk hâkimi devletin yargı bağımsızlığı konusunda uluslararası teamül kurallarına da dikkat etmelidir. Bu noktada özellikle, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Uluslararası Adalet Divanının kararlarında uluslararası teamül kurallarını yansıttığı kabul edilen 2004 Tarihli Devletler ve Devlet Mallarının Yargı Muafiyetine İlişkin Birleşmiş Miller Sözleşmesinin²⁰ (2004 Tarihli BM Sözleşmesi) önemli bir yol gösterici kaynaktır²¹.

Vurgulamak gerekir ki, yargı bağımsızlığının en önemli istisnalarından biri, yabancı devletin yargı muafiyetinden kendi isteğiyle feragat etmesidir. Devlet uluslararası bir anlaşma ile belirli bir konuda ya da belirli bir sözleşme veya dava için yargı bağımsızlığından feragat edebilir. Ayrıca, karşılaştırmalı hukuk ve uluslararası hukukta kabul edildiği üzere, devletin başka bir devlet mahkemesinde dava açması, açılmış bir davaya müdahale etmesi veya kendisine karşı açılan bir davada esasa ilişkin itirazlar da bulunması halinde yargı bağımsızlığından feragat etmiş kabul edilmektedir²².

B. Yabancı Devletin İcra Bağımsızlığı

¹⁹ Fügen Sargın, “1961 Tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkındaki Viyana Sözleşmesi Hükümleri Dahilinde MÖHUK’un 33. Maddesinin Uygulanabilirliği Sorunu”, (1961 Tarihli Sözleşme), *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.52, S.1, 2003,13-36, s. 14.

²⁰ United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property, New York, 2 December 2004. Sözleşmeyi 28 devlet imzalamış olmakla birlikte, Sözleşme hükümlerine göre, Sözleşmeye yürürlüğe girmemiştir. Sözleşme hakkında bilgi için bkz: https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=iii-13&chapter=3&clang=_en (Erişim tarihi: 5.10.2025).

²¹ Aksar, s. 349: Süral, s.43-44.

²² Süral, s. 289.

Yabancı devletin icra bağışıklığı, yabancı bir devletin kendi aleyhine verilen hükmün icrasından bağışık olması anlamına gelmekte olup bundan dolayı da yargı muafiyetinden farklı bir konudur. Zira, yukarıda da ifade edildiği üzere yargı muafiyetinin belirlenmesinde uyuşmazlığa konu işlem veya ilişkinin hukuki niteliğine bakılmaktayken, icra muafiyetinin olup olmadığının tespitinde ise icraya konu olan malın mahiyeti ve kullanım biçimine bakılmaktadır²³. Yabancı devletin kamusal amaçlarına tahsis edilmiş mallar, icra bağışıklığı kapsamında değerlendirilmektedir. Buna karşılık, yabancı devletin malları ticari amaçlara tahsis edilmişse, bu malların icra muafiyeti bulunmamakta, icraya konu olabilmektedir²⁴.

MÖHUK m. 49'da yabancı devletin icra muafiyetine ilişkin bir hüküm yer almamaktadır. Ancak Türk hukukunda da uluslararası hukuk ve mukayeseli hukuktaki uygulamaya uygun olarak sınırlı bir icra bağışıklığı olduğu kabul edilmektedir²⁵. Devlet mallarının haczedilemeyeceğine ilişkin İcra ve İflas Kanunu'nun (İİK) 82(1) maddesi, yabancı devlet mallarını değil, Türkiye Cumhuriyeti devletinin mallarını kapsamaktadır. Ancak, İİK'nın 32(2) maddesinde yer alan hükme göre *"Yabancı devlet aleyhine başlatılan ilamlı icra takiplerine ilişkin icra emrinde uluslararası andlaşmalar saklı kalmak kaydıyla, borçlu devlete ait olan mallar hakkında cebri icra yapılabileceği hususu ayrıca ihtar edilir"* ve 42(2) maddesinde yer alan hükme göre *"Yabancı devlet aleyhine ilamsız takip yoluna başvurulamaz"*. Bu hükümler birlikte değerlendirildiğinde yabancı devlet aleyhine ilamlı icra takibi yapılabileceği anlaşılmaktadır²⁶. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun 40(3) maddesinde 2022 yılında yapılan değişiklikle, *"Banka nezdinde bulunan yabancı ülke merkez bankalarına ait*

²³ Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, s. 70, Özel/Erkan/Pürselim/Karaca, s. 573.

²⁴ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 451; Doğan/Yılmaz/İzmirli, s. 46.

²⁵ Süral, s. 310-311.

²⁶ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 452-453; Süral, s. 310-311.

para, alacak, mal, hak ve varlıklar haczedilemez, üzerlerine ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz konulamaz.”²⁷.

Vurgulamak gerekir ki, yargı bağısıklığında olduğu gibi, yabancı devlet icra bağısıklığı kapsamında bulunun malları konusunda icra bağısıklığından feragat edebilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, yabancı devletin yargı bağısıklığından feragat etmesi, icra bağısıklığından da feragat ettiği anlamına gelmemektedir. İcra bağısıklığından feragat etmek istiyorsa, bunu ayrıca yapması gerekir²⁸.

II. Davalı Yabancı Devlete Tebligat

A. Genel Olarak

Türk hukukunda yabancı devletlere özel hukuk ilişkilerinden doğan hukuki uyuşmazlıklarda yargı muafiyetinin tanınmadığı dikkate alındığında, yabancı devlete yapılacak tebligatlarda, ulusal ve uluslararası düzenlemelere titizlikle uyulması gerekmektedir. Tebligat, Anayasamızın 36. maddesinde düzenlenen hak arama hürriyetinin somut araçları olan dava ve savunma hakkının en önemli unsurudur. Diğer bir ifadeyle, tebligat, adil yargılanma hakkının var olmasının ön koşuludur. Dolayısıyla, tebligatın hukuka uygun olarak yapılması adil yargılanma hakkı bağlamında önemli olup, adaletin gerçekleşmesi için tebligatın usulüne uygun olarak yapılması gerekir²⁹.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 36. maddesine göre, “Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir”. Tebligat, hak arama hürriyeti temelinde, adil yargılanma hakkı ve hukuki dinlenilme hakkı açısından temel bir unsurdur³⁰. HMK’nın 27. maddesine göre, davanın tarafları, müdahiller ve yargılamanın diğer ilgilileri, kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakkına

²⁷ 7351 Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 1. Madde, RG.22.01.2022-31727.

²⁸ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 454.

²⁹ Ahmet Cemal Ruhi, *Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Yabancılar ve Yurt Dışındaki Kişilere Yapılan Tebligat*, Seçkin, 2023, s. 28-32.

³⁰ Çelikel/Erdem, s. 554.

sahiptir. Bu hak, yargılama ile ilgili olarak bilgi sahibi olunmasını, açıklama ve ispat hakkını, mahkemelerin açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesini ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesini içerir³¹. Tebligat, yargılamanın hukuki dinlenilme hakkına uygun olarak yürütülmesini sağlamaktadır. Dava süresince tarafların bilgilendirilmesi, usulüne uygun olarak yapılacak tebligat ile mümkündür. Diğer bir ifade ile, davalının adil yargılanma hakkı ve hukuki dinlenilme hakkından yararlanabilmesi için kendisine karşı açılan davadan ve bu davanın içeriğinden haberdar olması gerekir.

Yabancı devletlere yapılacak tebligata ilişkin MÖHUK m. 49 (2)'de özel bir düzenleme yer almaktadır. Bu maddeye göre, yabancı devletin özel hukuk ilişkilerinden doğan hukuki uyumsuzluklarda yabancı devletin diplomatik temsilciliğine tebligat yapılabilir. Vurgulamak gerekir ki, burada, yabancı devletin diplomatik temsilcilerine yapılan tebligat, devleti temsilendir³².

MÖHUK m. 49 (2)'deki düzenleme, yabancı devlete yapılacak tebligat usulünde bir alternatif düzenleme olup, bu hükme göre tebligat yapılması zorunlu değildir. Diğer bir ifadeyle, yabancı devlete tebligatın diplomatik usulle veya uluslararası anlaşmaların öngördüğü usullerle yapılması mümkündür³³. Dolayısıyla yabancı devlete tebligat, Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla yabancı devletin Türkiye'deki temsilciliklerine veya devletlerin taraf olduğu tebligata ilişkin uluslararası anlaşmalar çerçevesinde yapılabilir³⁴.

Yabancı devlete yapılacak tebligat, Adalet Bakanlığı Tebliğ ve Genelgeleri dikkate alınarak Tebligat Kanunu ve Tebligat Yönetmeliği'nin ilgili hükümlerine ve Türkiye'nin taraf olduğu ikili ve çok taraflı anlaşma hükümlerine göre yapılacaktır. Özellikle iki taraflı ve çok taraflı anlaşmalara uygun olarak tebligatın nasıl yapılacağı

³¹ Gizem Ersen Perçin, *Milletlerarası Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı*, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2023, s.7-11, 85 vd.

³² Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 627.

³³ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 626; Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, s. 68.

³⁴ Süral, s. 308.

Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 16.11.2011 tarihli 63/3 sayılı Genelgesinde ayrıntılı hükümlerle düzenlenmiştir³⁵. Tebligat yapılırken, bütün bu kaynaklardan hangisine göre yapılıyor ise, o kaynakta belirtilen ve düzenlenen usullere göre yapılması gerekir³⁶. Çünkü bu sıkı şekil kurallarının amacı, tebliğin muhataba ulaşmasını ve onun tarafından kabul edilmesini sağlamaktır. Bundan dolayı, kanun, yönetmelik, genelge ve anlaşma hükümlerine en ufak ayrıntısına kadar uyulması gerekir. Bu düzenlemelerdeki hükümlere uygun olmadan yapılan tebligat, usulsüz tebligat olarak kabul edilmektedir³⁷.

B. MÖHUK m. 49 Uyarınca Tebligat

Aşağıda, 1965 tarihli Hukuki ve Ticari Konularda Adli ve Gayri Adli Belgelerin Yabancı Memleketlerde Tebliğine Dair Anlaşmasını³⁸ (1965 Tarihli Lahey Tebligat Anlaşması) anlatmadan önce, MÖHUK m. 49 (2)'deki düzenleme hakkında doktrindeki tartışmalardan ve uygulamasından bahsetmek yerinde olacaktır. Belirtmek gerekir ki, bu madde yürürlükten kalkan 2675 sayılı MÖHUK m.33/2 ile aynı düzenlemeyi içermektedir³⁹.

MÖHUK m. 49 (2) ile özel hukuk ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklarda, yabancı devletin diplomatik temsilcilerine tebligat yapılabileceği hüküm altına alınmıştır. Doktrindeki bir görüşe göre, bu madde, devletin sınırlı yargı muafiyetine ilişkin düzenlemenin etkisiz kalmaması için getirilmiştir⁴⁰. Bu görüşe göre, *“Özel hukuka ilişkin uyuşmazlıklarda yabancı devletin diplomatik temsilcilerine tebligat*

³⁵ Genelgenin tam metni için bkz: <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/BilgiDetay/3> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

³⁶ Çelikel/Erdem, s. 568.

³⁷ Çelikel/ Erdem, s. 568.

³⁸ 09/07/1971 tarihli ve 1483 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan, 17/06/1972 gün ve 14218 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan söz konusu Anlaşma, Türkiye bakımından 28/04/1972 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Anlaşma hakkında bilgiler için bkz: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/specialised-sections/service> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

³⁹ Çelikel/ Erdem, s. 710; Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, s. 67.

⁴⁰ Süral, s. 307.

yapılabileceğini” düzenleyen bir madde getirilmemiş olsaydı, “Yabancı devlete, özel hukuk ilişkilerinden doğan hukukî uyumsuzluklarda yargı muafiyeti tanınmayacağı” şeklinde getirilen düzenlemenin uygulanması mümkün olmayacak ve hukuki bir değeri kalmayacaktı⁴¹. Bu görüşe göre, 49. maddenin ikinci fıkrası, birinci fıkranın uygulanabilmesi için getirilmiş zorunlu bir düzenlemedir⁴².

Doktrindeki hakim görüşe göre, diplomatik temsilcilere diplomatik yol ile tebligat zorunluluğu yalnızca diplomatik temsilcilerin resmi görevlerinin ifası ile ilgili olup, davalı yabancı devlete karşı açılan davalarda bu durum uygulanmaz⁴³. Dolayısıyla, yabancı devlete karşı açılan davalarda davalı yabancı devlete tebligat için 1961 Tarihli Viyana Sözleşmesi uygulama zorunluluğu yoktur⁴⁴. Tekrar vurgulamak gerekirse, diplomatik temsilcilerin resmi görevlerini güven içinde yapmaları için 1961 Tarihli Viyana Sözleşmesi ile getirilen diplomatik temsilcilere muafiyet tanınmayan hallerde açılan davalarda diplomatik yol dışında tebligat yapılamayacağına ilişkin düzenleme, bu kişilerin temsil ettiği Devlet aleyhine açılan davalar hakkında uygulanmayacaktır⁴⁵.

Doktrindeki bir diğer görüş ise, yabancı devlete karşı açılan davalara ilişkin tebligatın MÖHUK m. 49/2 bağlamında diplomatik temsilciye yapılmasının diplomatik temsilcinin kendi diplomatik dokunulmazlığı ile bağdaşmadığı ve uluslararası hukuka aykırı olduğu yönündedir⁴⁶. Özellikle, 1961 Tarihli Viyana Sözleşmesi ile diplomatik temsilcilere yargı muafiyetinin tanındığı ve bu muafiyetin sözleşmede belirtilen sınırlı durumlarda ortadan kalktığı dikkate alındığı ve bu hallerde dahi doğrudan diplomatik temsilciye tebligat yapılamadığı göz önünde bulundurulduğunda, yabancı devlete karşı açılan davalarda

⁴¹ Çelikel/ Erdem, s. 711.

⁴² Çelikel/ Erdem, s. 711.

⁴³ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 627; Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, s. 67.

⁴⁴ Süral, s. 307-308.

⁴⁵ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 627.

⁴⁶ Aslan Gündüz, *Yabancı Devletin Yargı Bağımsızlığı ve Milletlerarası Hukuk*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1984, s. 307.

tebligatın diplomatik temsilciye yapılması, 1961 Tarihli Viyana Sözleşmesine aykırılık teşkil edecektir. Ayrıca, yabancı devlete tebligat, diplomatik yollar ile ve uluslararası anlaşmalar ile yapılabilmekte olup, MÖHUK'un ilgili hükmünün kaldırılması gerektiği de ileri sürülmüştür⁴⁷.

Diplomatik veya Konsolosluk temsilcilerinin yargı bağımsızlığından yararlanmadığı ve kendisinin bizzat uyuşmazlığın tarafı olduğu davalarda, diplomatik ve konsolosluk temsilcisine tebligat, 1961 Tarihli Viyana Sözleşmesine ve 1963 Tarihli Viyana Sözleşmesi hükümlerine göre diplomatik usulle yapılacaktır. Diğer bir ifadeyle, tebligat, Adalet Bakanlığı aracı kılınarak, Dışişleri Bakanlığı vasıtasıyla yapılacaktır⁴⁸. Nitekim, yabancı devletin diplomatik temsilcilerine tebligatın nasıl yapılacağı Adalet Bakanlığı'nın genelgelerinde düzenlenmektedir. 16.11.2011 Tarihli ve 63/3 sayılı Hukuki Alanda Uluslararası Adli Tebligat İşlemleri Konulu Genelgede (Tebligat Genelgesi), yabancı devlet diplomatik temsilcilerine tebligatın nasıl yapılacağı, 39-43 paragraflarında açıkça düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, *“Diplomatik ayrıcalığı bulunan misyon mensupları ile elçilik veya konsolosluklarda görevli kişilerle ilgili dava ve icra takiplerinde, Türkiye'nin de taraf olduğu ‘Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi’ nin 22, 30, 31 ve 37'nci maddeleri hükümleri ile ‘Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi’ nin 31, 33, 43, 53, 58 ve 70'inci maddeleri hükümlerinin de göz önünde tutulması gerekir.”* Genelgenin 41. Paragrafında belirtildiği üzere, *“...yabancı misyonlara ve Birleşmiş Milletler temsilcilik ve kuruluşlarına karşı yürütülecek tebligat işlemlerinin Dışişleri Bakanlığı aracılığı ile yapılması gerekir.”*

Ayrıca, tebligatın nasıl yapılacağı şu şekilde belirtilmiştir: *“Birleşmiş Milletler ile Türkiye’de yabancı bir devletin temsilcisi sıfatıyla görevli bulunan büyükelçiler, elçiler, maslahatgüzarlar, yabancı elçilik müsteşar ve kâtipleri, elçilik ataşeleri ile bu görevde bulunanların eşleri ve yakınlarında bulunan çocukları ve diğer aile fertleri ile konsolosluk ilişkileri çerçevesinde diplomatik ayrıcalık ve bağımsızlıktan yararlanmaları kabul edilmiş kişilerle ilgili*

⁴⁷ Sargın, 1961 Tarihli Sözleşme, s.23-24, 34.

⁴⁸ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 627.

dava ve icra takiplerinde, diplomatik ayrıcalığı bulunan misyon mensuplarına adli makamlarca çıkarılan her türlü tebligat evrakı, tebliği çıkaran adli makam tarafından Bakanlığımıza gönderilir.” Bu düzenleme, diplomatik temsilcilerin muafiyeti bulunmadığı durumlarda açılan dava ve icra takiplerindeki tebligata ilişkindir. Ancak, yabancı devlete karşı açılan davalarda devleti temsilen yabancı diplomatik temsilcilere yapılan tebligatın bu hükümler kapsamında değerlendirilmemesi gerektiği belirtilmektedir⁴⁹.

Uygulamada, MÖHUK m. 49/2 gereğince yabancı devlete tebligat konusunda sorunlar olduğu görülmekte ve bu nedenle Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla, diplomatik yoldan veya 1965 Lahey Tebligat Anlaşmasına göre tebligat yapıldığı görülmektedir⁵⁰. Örneğin, 1961 Tarihli Viyana Sözleşmesinin 22. maddesine göre, temsilcinin rızası olmadıkça misyon binasına girmek yasak olup⁵¹, bu hüküm tebligatlarda sorun çıkarabilecek bir düzenlemedir. Dolayısıyla, yabancı devleti temsilen diplomatik temsilcilere diplomatik yol ile tebligatın yapılması uygulama açısından da sorunu çözecektir. Örneğin, 23.1.2019 tarihinde İstanbul Anadolu 17. İcra Dairesi, yabancı devletin dış temsilciliğine diplomatik yol ile tebligat yapılması gerektiğini ve PTT vasıtası ile tebligat yapılamayacağı gerekçesi ile tebligatı yapamamıştır⁵².

Vurgulamak gerekir ki, yabancı devlete karşı açılan davalarda, MÖHUK m. 49/2 uyarınca tebligatın o devlet dış temsilciliğine yapılabileceği düzenlenmiş olmasına rağmen tebligat usulüne ilişkin açık bir hüküm yoktur. Bu tebligat işleminin, Tebligat Kanunu’nda belirtilen mahalli tebligat usulüne göre yapılması gerektiği doktrinde ifade edilmiştir⁵³. Bu bağlamda, doktrindeki bir görüşe göre, yabancı devlete karşı açılan davalarda davalı yabancı devlete izafen yabancı

⁴⁹ Çelikel/ Erdem, s. 714-715; Süral, s. 309.

⁵⁰ Süral, s. 310.

⁵¹ 1961 Tarihli Viyana Sözleşmesinin 22. Madde (1): “Misyon binaları dokunulmazlığı haizdir. Kabul eden Devlet yetkilileri misyon şefinin rızası olmadıkça bu binalara giremezler”.

⁵² Ahmet Cemal Ruhi, *Milletlerarası Usul Hukukunda Tebligat*, Onikilevha Yayıncılık, Eylül 2019, s. 163, dn 411.

⁵³ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 626; Özel/Erkan/Pürselim/Karaca, s. 708.

devletin diplomatik temsilcilerine tebligatın, diplomatik usullere gerek kalmadan, HMK'nın 438. maddesinin göndermesiyle, Tebligat Kanunu'nun 9. maddesinde kabul edilen tebligat kurallarına göre yapılması gerekir⁵⁴.

Belirtmek gerekir ki MÖHUK'un 49(2) maddesinin pratikte uygulanabilirliğinin bulunmadığı iddia edilebilir⁵⁵. Davalı yabancı devlete izafeten o devletin dış temsilciliğine tebligatın yapılması halinde de uygulanacak usul, 2012 Tarihli Tebligat Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmeliğin 45'inci maddesi ve Tebligat Genelgesi'nin 39-43'üncü maddelerinde belirtildiği şekilde olmalıdır. Diğer bir ifadeyle, tebligatın Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla diplomatik yolla yapılması gerekir. Bu bağlamda, yabancı devletin Türkiye'deki diplomatik temsilcilerine diplomatik yolla yapılan tebligat alt düzeyde tebligat olarak değerlendirilmektedir⁵⁶. Yabancı devletin ülkesinde Dışişleri Bakanlığı'na yapılan tebligat üst düzeyde diplomatik tebligat olarak kabul edilmektedir⁵⁷.

Tebligat Yönetmeliği'nin 45'inci maddesinde Türkiye'de yabancılara tebligat düzenlenmiş olup, madde şu şekildedir:

(1) *Türkiye'de kendisine tebligat yapılamayacak olan bir yabancıya tebligat çıkarılması durumunda muhatap, tebliğ memuruna kendisine tebligat yapılamayacağını beyan eder veya tebliğ memuru bu hususu bizzat öğrenirse keyfiyet tebliğ mazbatasına şerh edilerek evrak iade olunur.*

(2) *Muhataap, tebliğ yapılabilecek kişilerden olmasına rağmen, muhatabın adresi, "ülke dışı" muamelesi gören bir yer ise ve tebliğ memuru tebligatı yapamazsa birinci fıkra gereğince işlem yapılır.*

(3) *Birinci ve ikinci fıkralarda belirtilen hallerde, tebellüğden kaçınma gibi bu Yönetmelik hükümlerine göre diğer bir işlem yapılmaz.*

⁵⁴ Doğan/ Yılmaz/ İzmirli, s.49.

⁵⁵ Sargın, Milletlerarası Usul Hukuku, s. 426.

⁵⁶ Gülin Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, Yetkin, 5. Bası, Ankara, 2025, s. 253.

⁵⁷ Güngör, s. 253.

(4) Birinci ve ikinci fıkralarda belirtilen hallerde tebligatı çıkaran merci, tebliğ evrakını, bağlı olduğu bakanlık kanalıyla Dışişleri Bakanlığına gönderir.

(5) Türkiye’de kendilerine tebligat yapılamayacak olan elçi, elçilik katibi gibi kişiler Dışişleri Bakanlığı tarafından belirlenir.” Bu maddenin dördüncü ve beşinci fıkra düzenlemelerinden anlaşılacağı üzere, yargı muafiyetinin bulunmadığı durumlarda dış temsilciliklere yapılan tebligat, Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla diplomatik yoldan yapılacaktır⁵⁸. Bu nedenle Yönetmelikte bu hüküm, uluslararası teamül hukukuna uygun bir düzenlemedir⁵⁹.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, Tebligat Genelgesi’nin 41’inci maddesinde yer alan “yabancı misyonlara ve Birleşmiş Milletler temsilcilik ve kuruluşlarına karşı yürütülecek tebligat işlemlerinin Dışişleri Bakanlığı aracılığı ile yapılması gerekir” hükmünden yabancı devlet diplomatik temsilciliklerine yapılacak tüm tebligat işlemleri anlaşılmalıdır⁶⁰. Genelgede, dış temsilciliklere tebligat usulünün belirlenmesinde, “yabancı devlet aleyhine açılan davalarda” ya da “dış temsilcilik aleyhine açılan davalarda” tebligat usulü şeklinde bir ayırım bulunmamaktadır⁶¹.

Ancak doktrinde bir görüşe göre, Tebligat Yönetmeliği’nin 45. maddesi, MÖHUK’un 49 (2) maddesine açıkça aykırılık teşkil ettiğinden, yeniden düzenlenmelidir⁶². Bu görüşe göre, Yönetmeliğin 45. maddesi hem yabancı devletin hem de diplomatik temsilcilerinin yargı bağımsızlığından muaf olmadıkları hallerde, diplomatik temsilciye tebligatın yapılmasını açıkça düzenlemelidir⁶³. Ancak, kanaatimizce, Tebligat Yönetmeliğinin ilgili hükmü hem uluslararası teamül hukuku hem de uygulama açısından yerinde bir düzenlemedir. Aşağıda 1965 Lahey Tebligat Anlaşması kapsamında yabancı devletlere yapılacak

⁵⁸ Sargın, *Türk Milletlerarası Usul Hukuku*, s. 426-427.

⁵⁹ Sargın, *Türk Milletlerarası Usul Hukuku*, s. 427.

⁶⁰ Gonca Gülfem Bozdağ, “1965 Tarihli Lahey Sözleşmesi Bakımından Tebligat Kanunu’na İlişkin Bazı Sorunlar”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XX, Y. 2016, Sa. 2, 269-310, s. 300.

⁶¹ Bozdağ, s.300.

⁶² Mine Tan Dehmen, *Diplomatik Temsilcinin Yargı Bağımsızlığı*, Onikilevha Yayıncılık, İstanbul, 2024, s. 181.

⁶³ Dehmen, s. 181.

tebligatlarda uygulamada çıkan sorunlar ve devletlerin egemenlik ilkesi gereği davalı yabancı devlete yapılacak tebligatlarda gerekli hassasiyetin gösterilmesi, uluslararası teamül hukukunda ve birçok devletin kanunlarında kabul edilen 60 günlük ek sürenin tanınması gibi hususlarda dikkate alındığında, MÖHUK'un 49(2). maddesi gereğince yabancı devlete izafeten yabancı devletin diplomatik temsilcilerine tebligatın diplomatik yolla yapılması yerinde bir uygulamadır.

2025 yılında yayınlanan Lahey Tebligat Anlaşmasının Uygulanması Üzerine Pratik El Kitabında açıkça belirtildiği üzere, devlet uygulamalarına ve uluslararası teamül hukukuna göre, büyükelçilik ve konsoloslukların tesislerinin dokunulmazlığı ve muafiyeti nedeniyle bu kurumlara doğrudan tebligat yapılamayacağı kabul edilmektedir⁶⁴. Dolayısıyla, MÖHUK m. 49 (2) anlamında tebligat diplomatik yolla yapılmalıdır.

C. Diğer Devletlerin Uygulamaları

Yabancı bir devlete tebligatın diplomatik yol veya uygulanabilir bir uluslararası sözleşme yoluyla yapılması gerektiğine dair uluslararası teamül hukuku kuralını tesis eden devlet uygulamalarından örnek vermek gerekir. Özellikle Uluslararası teamül hukuku kapsamında değerlendirilen 2004 Tarihli BM Sözleşmesi'nin 22. maddesinde yabancı devletlere yapılacak tebligat düzenlenmiş olup, bu maddeye göre, uluslararası anlaşmalar uyarınca tebligat yapılabileceği gibi, tebligatın diplomatik kanallar aracılığıyla ilgili Devletin Dışişleri Bakanlığına yapılacağı düzenlenmiştir⁶⁵.

⁶⁴ 2024 SC'nin C&R No 114 nolu, HCCH Özel Komisyon kararı paragraf, 104'de diplomatik misyonlarda tebligat yapılmasının yasak olduğu açıkça kaleme alınmıştır. HCCH, s. 97.

⁶⁵ Madde 22'e göre "1. Bir Devlete karşı açılan davada, tebligat, aşağıdaki şekillere yapılabilir: (a) mahkemenin bulunduğu Devlet ve ilgili Devlet bakımından bağlayıcı olan bir uluslararası anlaşma uyarınca; veya (b) mahkemenin bulunduğu Devletin hukuku tarafından bir engel olmadıkça, davacı ile ilgili Devlet arasında tebligat konusunda yapılmış özel bir anlaşma uyarınca veya (c) böyle bir antlaşma veya özel bir anlaşmanın yokluğu halinde:

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 19 Kasım 2012 tarihli *Wallishauser v Austria*, No. 156/04 kararında, yabancı devlete yapılacak tebligatların uluslararası anlaşmalar dışında, diplomatik yolla yapılmasını uluslararası teamül hukuku olarak kabul etmiştir. Bu kararın 68 ve 69. paragrafında ifade edildiği üzere⁶⁶ “68. Uluslararası Hukuk Komisyonu’nun 1991 Taslak Maddelerinde (Devletlerin ve Mülkiyetlerinin Yargı Dokunulmazlıkları Hakkında Taslak Maddeler), yani 20. Maddede, tebligatla ilgili bir hüküm bulunmaktadır. Madde 20 § 1 (b) (i), bir devlete karşı dava açan dava tebligatının, ilgili uluslararası bir sözleşme bulunmaması halinde, diplomatik yol aracılığıyla ilgili devletin Dışişleri Bakanlığına iletilmesi suretiyle gerçekleştirileceğini öngörmektedir. Ayrıca, 20. maddenin 2. fıkrası uyarınca, 1. fıkranın (b) bendinin (i) alt bendi ile atıfta bulunulan tebligat, Dışişleri Bakanlığı’nın belgeleri almasıyla yapılmış sayılmaktadır. Aynı içeriğe sahip kurallar, 2004 Sözleşmesinin 22. maddesinin 1. fıkrasının (c) (i) bendi ve 2. fıkrasında yer almaktadır (ayrıca bkz. 1972 tarihli Devlet Dokunulmazlığı Avrupa Sözleşmesinin 16. maddesinin 2. ve 3. fıkralarında yer alan benzer hükümler). 69. Bu nedenle, Uluslararası Hukuk Komisyonu’nun 1991 Taslak Maddelerinin 20. maddesinde yer alan kuralların Avusturya için uluslararası teamül hukuku kuralları olarak geçerli olup olmadığı sorusu ortaya çıkmaktadır. Mahkeme’nin görüşüne göre, bu soru olumlu yanıtlanmalıdır...”

Ayrıca, 16 Mayıs 1972 tarihli Devlet Muafiyetine İlişkin Avrupa Sözleşmesi de yabancı devlete yapılacak tebligatın diplomatik yoldan

(i) diplomatik kanallar aracılığıyla ilgili Devletin Dışişleri Bakanlığı’na veya
(ii) mahkemenin bulunduğu Devletin hukuku tarafından kabul edilen bir yöntemle.

2. Paragraf 1 (c) (i)’de belirtilen tebligatın, belgelerin Dışişleri Bakanlığı tarafından teslim alınmasıyla gerçekleştirilmiş sayılır.

3. Bu belgeler, gerekirse, ilgili Devletin resmi diline veya resmi dillerinden birine tercüme edilmelidir.,

4. Kendisine karşı açılan bir davanın esasına cevap veren bir Devlet, daha sonra tebligatın paragraf 1-3 hükümlerine uygun olmadığını ileri süremez.” Sözleşmesinin tercümesi için bkz: Süral, s. 351-365.

⁶⁶ Case Of Wallishauser V. Austria (Application no. 156/04) Final 19/11/2012, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-112194%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-112194%22]}) (Erişim tarihi: 4.10.2025).

iletilmesini öngörmektedir. Bu sözleşmenin 16. maddesine göre, bir akit devlet mahkemeleri önünde bir başka Akit Devlete karşı görülen davalarda, yetkili makamlara iletmek üzere, Davalı Devletin Dış İşleri Bakanlığına diplomatik kanallarda tebligat yapılır⁶⁷.

Birçok devletin yasal düzenlemelerinde de uluslararası anlaşmalara göre veya diplomatik yolla yabancı devlete tebligatın yapılması gerektiğini düzenlemiştir. Örneğin, İngiltere'nin 1978 tarihli Devletlerin Yargı Muafiyeti Kanunu'nun 12 (1) maddesine göre, bir devlete karşı dava açmak için tebliğ edilmesi gereken her türlü mahkeme emri veya diğer belgeler, Dışişleri, Milletler Topluluğu ve Kalkınma Bakanlığı aracılığıyla ilgili devletin Dışişleri Bakanlığına iletilerek tebliğ edilir ve mahkeme emri veya belge Bakanlık tarafından alındığında tebliğ işlemi tamamlanmış sayılır⁶⁸.

Avustralya'nın Yabancı Devletlerin Yargı Muafiyeti Hakkında 1985 tarihli Kanununun 23, ve 24 (1) maddeleri de yabancı bir devlete tebligatın devletin taraf olduğu bir anlaşmaya veya Dışişleri Bakanlığı tarafından o bakanlığa eşdeğer yabancı devletin bakanlığına veya organına iletmek üzere yapılabileceğini öngörmektedir⁶⁹.

Kanada'nın Yargı Muafiyeti Kanununun 9. maddesi, yabancı bir devlete tebligatın yapılmasını devletin kabul ettiği herhangi bir şekilde ve devletin taraf olduğu herhangi bir uluslararası sözleşmeye uygun olarak veya diplomatik yolla yapılacağını düzenlemiştir⁷⁰. Pakistan'ın 1981 tarihli Yargı Muafiyeti Düzenlemesinin 13(1) hükmüne göre, bir devlete karşı dava açmak için tebliğ edilmesi gereken her türlü bildirim

⁶⁷ Devlet Muafiyetine İlişkin Avrupa Sözleşmesi, Türkçe tercümesi için bkz: Süral, s. 367-380. European Convention on State Immunity, Basle, 16.V.1972, European Treaty Series- No. 74, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treaty-num=074> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

⁶⁸ UK State Immunity Act 1978, 1978 Chapter 33, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1978/33> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

⁶⁹ Australia Foreign States Immunities Act 1985, https://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdb/au/legis/cth/consol_act/fsia1985288/ (Erişim tarihi: 4.10.2025).

⁷⁰ Canada State Immunity Act R.S.C., 1985, c. S-18, <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/S-18/> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

veya diğer belgeler, Pakistan Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla iletilerek tebliğ edilir⁷¹. Güney Afrika'nın Yabancı Devletlerin Yargı Muafiyeti Hakkında 1981 tarihli 87 sayılı Kanununun 13(1) maddesine göre, yabancı bir devlete karşı dava açmak için tebliğ edilmesi gereken her türlü belge veya diğer evrak, Cumhuriyet Dışişleri ve Enformasyon Bakanlığı aracılığıyla yabancı devletin dışişleri bakanlığına iletilerek tebliğ edilir ve bu belge veya diğer evrak söz konusu bakanlık tarafından alındığında tebliğ işlemi tamamlanmış sayılır⁷². Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin 1976 tarihli Yabancı Devletlerin Yargı Muafiyeti Kanunu'nun 1608. maddesine göre, yabancı devlete yapılacak tebligata ilişkin uluslararası teamül hukukuna uygun olarak, tebligatın uluslararası anlaşmaya veya diplomatik yolla yapılacağı hüküm altına alınmıştır⁷³.

D. 1965 Tarihli Lahey Tebligat Anlaşmasına Göre Tebligat

1. Genel Olarak

Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası tebligat konusunu düzenleyen iki çok taraflı anlaşma mevcuttur: 1954 Hukuk Usulüne Dair Lahey Anlaşması⁷⁴ ve 1965 Tarihli Lahey Tebligat Anlaşması. Çalışmamızda, uygulama açısından öneminden dolayı 1965 Tarihli Lahey Tebligat Anlaşması davalı yabancı devletlere yapılacak tebligat noktasında incelenmiştir. Belirtmek gerekir ki, 1965 Tarihli

⁷¹ Pakistan State Immunity Ordinance, 1981. <https://pakistancode.gov.pk/english/UY2FqaJw1-apaUY2Fqa-bZuY-sg-jjjjjjjjjjjj> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

⁷² South Africa Foreign States Immunity Act 87 of 1981, <https://www.gov.za/documents/foreign-states-immunities-act-24-mar-2015-1355> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

⁷³ USA, 28 U.S. Code § 1608 - Service; time to answer; default, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/28/1608> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

⁷⁴ 14/03/1972 tarihli ve 1574 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan, 28/05/1973 tarihli ve 14547 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan söz konusu Sözleşme, Türkiye yönünden 11/07/1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme için bkz: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=33> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

Lahey Tebligat Anlaşması Türkiye Cumhuriyeti açısından 28.04.1972 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁷⁵.

1965 Lahey Tebligat Anlaşmasının 1. maddesine göre, anlaşma aşağıdaki durumlarda uygulanır: 1. Tebliğ evrakını gönderen makamın bulunduğu devletin ve muhatabın bulunduğu (tebligatın yapılacağı) devletin Anlaşmaya taraf devletler olması, 2. Tebliğ edilecek kişinin (Muhatabın) adresinin bilinmesi, 3. Tebliğ edilecek evrakın adli veya gayri adli belge olması, 4. Tebliğ edilecek belgenin hukuki veya ticari bir konuya ilişkin olması⁷⁶. Bu şartlar kümülatif olup, bütün bu şartlar yerine getirildiği takdirde, Sözleşmede öngörülen tebligat yöntemlerinin uygulanması mümkün olacaktır.

2. Davalı Yabancı Devletlere Yapılanacak Tebligatlar Açısından Uygulama

1965 Tarihli Lahey Tebligat Anlaşması, özel hukuk anlamında gerçek veya tüzel kişilere, devletlere, devlet kurumlarına veya devlet adına hareket eden kişilere, konsolosluk veya diplomatik temsilcilere, devlet şirketlerine veya devletin bir bölgesel birimine tebligat yapılmasına uygulanabilmektedir⁷⁷. Anlaşmanın hazırlık çalışmaları incelendiğinde veya anlaşmanın lafzına bakıldığında, yalnızca özel kişilere uygulanabileceği sonucuna varılması mümkün değildir. Örneğin, Hollanda Yüksek Mahkemesi (*Hoge Raad*), yabancı bir devlete tebligat yapılması durumunda anlaşmanın uygulanabilir olduğunu doğru bir şekilde belirlemiştir⁷⁸.

ABD mahkemeleri, yabancı bir Merkez Makamın Anlaşmaya uygun olarak o devlete tebligat yapılması için iletilen talepleri alabileceğini, ancak Merkez Makama iletilmesinin o devlete fiilen

⁷⁵ Sözleşme için bkz: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/specialised-sections/service> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

⁷⁶ Hatice Özdemir Kocasakal, “Yabancı Ülkelerde Bulunan Kişilere Tebligat”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2009/1,27-63, s.39-42; Bozdağ, s. 278.

⁷⁷ HCCH, s.94-95.

⁷⁸ VS v. Delsman, HR, 3 October 1997, NJ 1998, p. 887.

tebligat yapılmasıyla eşdeğer olmadığını belirtmiştir⁷⁹. Nitekim ABD uygulamasında, Anlaşma uyarınca, Merkezi Makam tebligat taleplerini almakla görevlidir ve bu nedenle, Anlaşma uyarınca iletilen, o devlete tebligat taleplerini alır⁸⁰. Ancak, Merkez Makam, devlete yöneltilen tebligatları kabul etme konusunda, tebligatı alan egemen devletin hukuki eşdeğeri değildir. Önemli olan yabancı bir devlete yapılan tebligatlar, o yabancı devletin iç hukukuna ve tebligatı alan devletin egemenliğine uygun olmalıdır⁸¹. 1965 Lahey Tebligat Anlaşmasının 13. maddesine göre, talep edilen devletin Merkez Makamı, talebin yerine getirilmesinin talep edilen devletin egemenliğine veya güvenliğine zarar vereceğini düşünürse, talebin yerine getirilmesini reddedebilir. Bu gibi durumlarda, karar genellikle devletin yargı muafiyeti kurallarına göre verilir⁸².

Tebliğatın yabancı bir devlete veya devlet memuruna sunulacağı durumlarda, genellikle bir belgenin yurt dışına iletilmesi gerekeceğinden, Anlaşma uygulanacaktır. Buna göre, Anlaşmada kabul edilen tebligat yöntemlerinden biri kullanılabilir. Bu tür durumlarda, belgeler örneğin Merkez Makam aracılığıyla veya Anlaşmanın 9(2) maddesi uyarınca diplomatik yolla iletilir. Ancak diplomatik yolla bir devlete tebligatın, bu iletim yönteminin Anlaşma ile uyumlu “istisnai durumlar” dan biri olduğu unutulmamalıdır⁸³.

Uygulamada, Anlaşmaya taraf olan devletler, Anlaşmanın 9(2) maddesi uyarınca diplomatik yollarla veya Merkezi Makam kanalıyla

⁷⁹ HCCH, s. 95.

⁸⁰ Sarah E. Kramer, *International Service of Process, A Guide for Judges*, Federal Judicial Center, 2021, s.7.

⁸¹ ABD Mahkemesi kararları incelendiğinde, 1965 Lahey Tebligat Anlaşmasına göre yabancı bir devlete tebligatın 5(1) maddesi uyarınca Merkezi Otorite aracılığıyla veya 9. madde uyarınca diplomatik kanallar aracılığıyla iletebileceğine karar vermiştir, ancak Merkezi Otoriteye iletilmesi durumu tebligatla eşdeğer değildir; bkz. Saint-Gobain Performance Plastics Europe v. Bolivarian Republic of Venezuela, 23 F.4th 1036, 1041 (D.C. Cir.), 143 S. Ct. 113 (2022).

⁸² HCCH, s. 95.

⁸³ HCCH, s. 96.

devletlere veya devlet görevlilerine tebligat taleplerini iletmek için Anlaşmaya başvurmuşlardır⁸⁴. Bazı devletler ise uluslararası teamül hukuku kapsamında diplomatik yollarla tebligatı uygulamaktadırlar. Rusya ve Azerbaycan ise, kendi devletlerine ve devlet görevlilerine belgelerin tebliğ edilmesini, diplomatik yol aracılığıyla iletilmesinin son derece arzu edilir olduğunu 1965 Lahey Tebligat Anlaşmasına taraf olurken beyan yoluyla açıklayıp, sınırlandırmışlardır⁸⁵.

2024 yılında 1965 Lahey Tebligat Anlaşmasının değerlendirilmesi için yapılan Özel Komisyon toplantısında, birkaç delegasyon kendi devletleri, devlet yetkilileri ve devlet şirketlerine tebligat yöntemleri hakkında bilgi paylaşmıştır. Örneğin, Arjantin, tebligatın Anlaşmanın 9. maddesi uyarınca diplomatik yolun yanı sıra Merkezi Makam aracılığıyla da yapılabileceğini belirtmiştir. Avustralya, devlete veya devlet kurumlarına tebligat için Merkezi Makam yönteminin kullanılmasına itiraz etmediklerini, ancak tebligat talebinin Merkez Makamına teslim edilmesinin devlete tebligat teşkil etmediğini belirtmiştir. Avrupa Birliği delegasyonu ise medeni veya ticari konularda devletlere tebligatın, diplomatik yolun kullanılması da dahil olmak üzere, Anlaşmaya uygun olarak yapılması gerektiğini açıkça ifade etmiştir. Özellikle Almanya, devlet veya devlet görevlilerine tebligat taleplerini Anlaşma kapsamında “istisnai” durumlar olarak değerlendirdiğini belirtmiştir. Buna göre, Alman Devleti veya devlet görevlilerine ilişkin tebligat talepleri, her durumda, Model Form kullanılmaksızın diplomatik yol aracılığıyla Alman Dışişleri Bakanlığı'na iletilmelidir. Almanya, egemenliğin ihlali olduğunu

⁸⁴ HCCH, s. 96.

⁸⁵ Örneğin, Azerbaycan devletinin beyanına göre, Azerbaycan Cumhuriyeti'ne, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'na, Azerbaycan Cumhuriyeti Birinci Başkan Yardımcısı ve Başkan Yardımcılarına, Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti'ne ve Azerbaycan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'na tebliğ edilmesi amaçlanan belgelerin diplomatik yollarla iletilmesinin arzu edildiği açıkça ifade edilmiştir. <https://www.hcch.net/en/states/authorities/details3/?aid=1190> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

değerlendirdiğinden, diplomatik veya konsolosluk misyonlarına tebligat yapılmasını kabul etmemektedir⁸⁶.

ABD, Anlaşmanın 5. maddesi uyarınca medeni veya ticari konularda devlete tebligat yapılmasını kabul etmekle birlikte, 5. madde uyarınca ABD Merkez Makamına tebligat talebinde bulunmanın devlete tebligat yapılmasını teşkil etmediğini vurgulamıştır. Ayrıca, Merkezi Makamın devlete tebligat yapma talebini kabul etmesi, yargı bağımsızlığından feragat edildiği anlamına gelmediğini belirtmiştir. Merkezi Makam, yine de ABD hükümetinin ilgili dava makamına tebligat yapmak zorundadır. ABD, uluslararası teamül hukuku uyarınca diplomatik kanallar yoluyla tebligatı da kabul etmektedir⁸⁷. Yukarıda görüldüğü üzere, yabancı devletlere tebligat konusunda devletlerin farklı uygulamaları bulunmaktadır. Bu nedenle, Özel Komisyon, anlaşma taraflarına yabancı Devletlere ve Devlet yetkililerine tebligat hakkında bilgi vermelerini teşvik etmiştir⁸⁸.

Uluslararası hukukun genel ilkeleri uyarınca, büyükelçilik ve konsoloslukların tesislerinin dokunulmazlığı ve muafiyeti nedeniyle bu kurumlara doğrudan tebligat yapılamayacağı kabul edilmektedir⁸⁹. Buna göre, bu tür durumlarda, tebligat ilgili Devletin Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla yapılmalıdır⁹⁰. Egemenlik gereği yabancı devlete yapılacak tebligat talepleri, uluslararası teamül hukukunun uygulanabilirliği nedeniyle, özel şahıslara tebligat taleplerinden daha fazla ek şartlar içerebileceğinden, tebligatın yapılacağı Devletin Merkez Makamıyla, tebligat talebinin tüm geçerli şartlara uygun olduğundan emin olmak için, tebligatın iletilmesinden önce iletişime geçilmesi HCCH tarafından

⁸⁶ HCCH, s. 96-97.

⁸⁷ HCCH, s. 97.

⁸⁸ Conclusions & Recommendations (C&R) No 112 of the 2024 Special Committee (SC.)

⁸⁹ 2024 SC'nin C&R No 114 nolu, HCCH Özel Komisyon kararı paragraf, 104'de diplomatik misyonlarda tebligat yapılmasının yasak olduğunu açıkça kaleme alınmıştır.

⁹⁰ 18 Nisan 1961 tarihli Viyana Diplomatik İlişkiler Sözleşmesi'nin 22. maddesi ve 24 Nisan 1963 tarihli Viyana Konsolosluk İlişkileri Sözleşmesi'nin 31. Maddesi bağlamında diplomatik yolla yapılmalıdır.

tavsiye edilmektedir. Ancak, Komisyon tarafından da teyit edildiği üzere, bir Akit Tarafın Merkez Makamının özel alındı belgesi, o devlet veya yetkililerine etkili bir tebligat yapıldığı anlamına gelmemektedir⁹¹. Özel Komisyon ayrıca, Sözleşme kapsamında egemen taraflara tebligat yapılırken, geçerli uluslararası teamül hukuku gerekliliklerine uyulmasının önemini sürekli vurgulamıştır. Örneğin, aşağıda da açıklanacağı üzere, ABD, geçerli uluslararası teamül hukuku kurallarına göre, 1965 Lahey Tebligat Anlaşmasının 5. maddesi uyarınca devlete tebligat yapılması talebinin (1) Anlaşma ile uyumlu olması, (2) Cevap dilekçesi veya duruşma tarihinden en az altmış (60) gün önce yapılması ve (3) Dava ile ilgili dava dilekçesi veya diğer benzer belgeleri içermesi ve bu belgelerde talepler, devletin davaya taraf olarak gösterilme nedenleri ve talep edilen durumun hukuki niteliği açıklanması aramaktadır⁹².

1965 tarihli Lahey Tebligat Anlaşmasının 5. maddesi, uluslararası alanda hukuki belgelerin tebliği için merkezi mekanizmayı oluşturmaktadır⁹³. Diğer bir ifadeyle, bu anlaşmada kabul edilen tebligat yöntemi kural olarak merkezi makam yoluyla yapılan tebligat yöntemidir⁹⁴. Anlaşmanın 2. maddesi gereğince taraf devletlerden her biri, diğer taraf devletlerden gelecek tebliğ taleplerini kabul etmek ve 3 ilâ 6. maddeler hükümlerine göre işlem yapmak üzere kendi kanunlarına göre bir merkezi makam tespit edecektir⁹⁵.

Anlaşmanın 3. maddesi gereğince belgelerin gönderildiği devletin kanunlarına göre yetkili makam, resmî bir tasdik veya benzeri bir formaliteye lüzum kalmaksızın talep edilen devletin merkezi

⁹¹ C&R No 114 of the 2024 SC.

⁹² C&R No 113 of the 2024 SC, HCCH, s.98.

⁹³ Özdemir-Kocasakal, *Yabancı Ülkelerde Bulunan Kişilere Tebligat*, s. 46.

⁹⁴ Özel/Erkan/Pürselim/Karaca, s. 696.

⁹⁵ Türkiye bakımından bu görevi yerine getiren merkezi makam, Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'dür. <https://diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

makamına tebliğ edilecek evrakın aslı ve suretini de ekleyerek talepte bulunulan merkezi makama talepname gönderir⁹⁶.

Talepte bulunulan merkezi makam, tebliğ talebini Anlaşmaya uygun olduğu takdirde, kendisi veya yetkilendirdiği başka bir makam aracılığı ile kendi devletin kanunlarında geçerli olan usule göre veya kendi kanunlarına aykırı olmamak kaydı ile talepte bulunan makam tarafından belirtilen özel usule göre yapar⁹⁷. Talepte bulunulan merkezi makam, tebligatı yaptıktan sonra yapıldığını belgeleyen evrakı ya da yapılmamış ise bunun nedenini de göstererek yapılamadığını gösteren evrakı, doğrudan kendisinden talepte bulunan taraf devletteki tebligatı çıkaran makama gönderir⁹⁸. Bu madde, sınır ötesi tebligat taleplerinin iletilmesi ve yerine getirilmesi için açık, kolay ve hızlı bir yöntem sunmakta, tebligat sürecinin kötüye kullanılmasını önleyerek, etkili, standartlaştırılmış uluslararası tebligatın sağlanmasında merkezi bir rol oynamaktadır⁹⁹.

Anlaşmada tebligat için merkezi makam yoluyla tebligat yapılması dışında, alternatif tebligat usulleri de 8, 9 ve 10. maddelerde kabul edilmiştir¹⁰⁰. Özellikle davalı yabancı devlete yapılacak tebligatlarda uygulanan 9. maddedeki diplomatik yolla tebligat yönteminden kısaca bahsetmek gerekir. Anlaşmanın 9(1) maddesi dolaylı konsolosluk yöntemi kabul etmektedir. Buna göre, belgenin, alıcıya tebliğ amacıyla menşe devletin konsolosu tarafından varış devleti tarafından belirlenen ilgili makamlara iletilmesi imkânı bulunmaktadır. Bu durumda konsolosluklar vasıtasıyla intikal ettirilen belgeleri kabule yetkili makamın neresi olduğunu taraf devletlerin her biri Anlaşmanın 21. maddesine göre bildirmelidir. Her ne kadar 21. madde de merkezi

⁹⁶ Ali Gümrah Toker, “15 Kasım 1965 Tarihli Hukukî veya Ticarî Konularda Adli ve Gayri Adli Belgelerin Yabancı Memleketlerde Tebliğine Dair Lahey Sözleşmesi Uyarınca Tebligat Yapılması”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 2, 2011, Basım Yılı: 2013, 107-152, s. 125-126.

⁹⁷ Çelikel/Erdem, s. 532-533.

⁹⁸ Toker, s. 128.

⁹⁹ Bahadır Erdem, *Türk Milletlerarası Usul Hukukunda Tebligat*, Beta, İstanbul, 1992, s. 77.

¹⁰⁰ HCCH, s. 167-169.

makamlar ve konsolosluk yöntemi için yetkili makam ayrımı yapılmış olsa da çoğu anlaşma tarafı devlet 9. madde için de yetkili makam olarak Merkezi Makamlarını belirlemiştir¹⁰¹.

Belirtmek gerekir ki, Anlaşmanın 9(2) maddesine göre, Dolaylı diplomatik yöntem, yalnızca istisnai durumlar gerektirdiğinde kullanılabilir¹⁰². Bu durumda, belge, menşe devletin Dışişleri Bakanlığı tarafından, menşe devletin varış devletinde akredite diplomatik temsilcisine iletilir ve bu temsilci, belgeyi varış devletindeki ilgili makamlara, adrese tebliğ amacıyla iletir¹⁰³. Bu istisnai yöntemin kullanıma en uygun örnek, yabancı bir egemen devlete yapılacak olan tebligattır¹⁰⁴. Yukarıda da ifade edildiği üzere, bazı taraf devletler, kendi devletlerine veya devlet yetkililerine belge tebliği konusunda, diplomatik kanalların kullanılmasını mutlak surette tercih etmektedir. 2022 yılında HCCH tarafından yapılan bir ankette, bazı taraf devletler, devletlere ve devlet görevlilerine tebligat yapmak için 9(2) maddesi uyarınca diplomatik kanalı kullandıklarını belirtmiştir¹⁰⁵.

Yabancı devlete yapılacak tebligatlarda, Anlaşmanın 13'üncü maddesi önemli bir düzenlemedir¹⁰⁶. Anlaşmanın 13.maddesinde; "Talep edilen Devlet işbu Anlaşmaya uygun olarak yapılan bir tebliğ isteğinin yerine getirilmesini, ancak egemenlik veya güvenliği zedeleyici bulunduğu takdirde reddedebilir." hükmü ile, tebliğ talebinin reddedilebileceği halleri belirtilmiştir. Bu madde, talep edilen devletin, talebin yerine getirilmesinin devletin egemenliğini veya güvenliğini ihlal edeceğini düşünmesi halinde, tebligat talebini reddedebileceğini öngörmektedir. Bu, talep edilen devletin Anlaşmanın şartlarına uygun bir talebi reddedebileceği tek gerekçedir. Bu gerekçe, ancak talep edilen devletin talebin yerine getirilmesinin egemenliğini veya güvenliğini

¹⁰¹ HCCH, s. 177.

¹⁰² Özdemir Kocasakal, *Yabancı Ülkelerde Bulunan Kişilere Tebligat*, s. 50.

¹⁰³ HCCH, s. 177.

¹⁰⁴ HCCH, s. 178.

¹⁰⁵ İlgili anket ve sonuçları için bkz: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/publications1/?dtid=33&cid=17> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

¹⁰⁶ Bozdağ, s.301.

ihlal edeceğini düşünmesi durumunda geçerlidir¹⁰⁷. Özel Komisyon, bu maddede belirtilen red gerekçelerinin kapsamlı niteliğini kabul ederek, talebin yerine getirilmesinin reddedilmesi durumunda red bildiriminin yapılmasının önemini vurgulamıştır¹⁰⁸.

1965 Lahey Tebligat Anlaşmasının 13. maddesine göre, talebin yerine getirilmesinin egemenliği veya güvenliği ihlal edip etmeyeceğini talep edilen devlet belirler. Bu bağlamda, talep edilen devletin yetkilileri takdir yetkisini kullanabilirler¹⁰⁹. Bu nedenle, talep eden Devletin makamları, talep edilen Devletin makamlarının 13(1) maddesi uyarınca tebligat talebini reddetme kararını gözden geçirmekten kaçınmalıdır¹¹⁰. Uygulama açısından bakıldığında, HCCH tarafından 2022 yılında yapılan ankete göre, ankete katılan taraf devletlerin azının, tebligat taleplerini 13(1) maddesi uyarınca ret ettiklerini belirttikleri görülmektedir¹¹¹. Doktrinde belirtildiği üzere, bu madde gereğince geri gönderilen tebligatın tekrar yapılabilmesi için tebligatın reddine neden olan unsurların ikili diplomatik ilişkiler çerçevesinde çözümlenmesi gerekir¹¹².

3. Devletlere Göre Özel Olarak Uyulması Gereken Kurallar: ABD Örneği

Anlaşmanın uygulanması konusunda problem olmaması için, tebliğin hangi koşullarda ve nasıl yapılacağı, anlaşmaya taraf ülkelerin belirledikleri merkezi makamların ad ve adresleri, yabancı devletlere yapılacak tebligatlarda her devlet açısından dikkat edilmesi gereken hususlar da dahil olmak üzere, yukarıda da ifade edildiği üzere Adalet Bakanlığı tarafından 1990 yılından itibaren her yıl düzenli olarak çıkarılan tebliğler ve Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 16.11.2011 tarihli 63/3 sayılı Genelgesi

¹⁰⁷ HCCH, s.163.

¹⁰⁸ C&R No 101 of the 2024 SC.

¹⁰⁹ HCCH, s. 164.

¹¹⁰ HCCH, s. 164.

¹¹¹ İlgili anket ve sonuçları için bkz: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/publications1/?dtid=33&cid=17> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

¹¹² Bozdağ, s.301.

bulunmaktadır¹¹³. Özellikle, Genelge'nin 51. paragrafında, şu şekilde bir hüküm yer almaktadır: *"Tebliğat taleplerinde devletlere göre özel olarak uyulması gereken kurallar Ek (9)'da yer almaktadır."* Bu hüküm gereğince, uygulamada devletlere göre özel olarak uyulması gereken kurallara uygun tebligatın yapılması gerekir. Aksi halde, tebligat o tebligatın merkezi tarafından kendi hukuklarına aykırı olduğu için, icra edilemeyecek ve tebligat yapılamayacaktır.

Yukarıda da açıklandığı üzere, Anlaşma, tebliği çıkaran makam tarafından tebliğ evrakının doğrudan tebligatın yapılacağı ülkedeki Merkezi Makama gönderilmesi imkânı veren bir usulü düzenlemiştir. Genelgede belirtilen hususlar dikkate alınarak hazırlanan talepname ve ekleri, tebliğin yapılacağı devletteki Merkezi Makama gönderilir. 1965 Lahey Tebligat Anlaşması'nın 4 ve 6. maddesine göre, kendisine tebliğ talebi gelen devletin Merkezi Makamda, gelen talepnameyi 1965 Lahey Tebligat Anlaşması'na uygun bulmadığı takdirde, eksik bulduğu veya itiraz ettiği noktaları da belirterek talepte bulunan tarafa durumu bildirir¹¹⁴.

Yukarıda ifade edildiği üzere, 1965 Lahey Tebligat Anlaşmasına göre yapılacak tebligatlarda, tebligat talebinde bulunulacak devletin özel düzenlemelerine dikkat edilmesi elzemdir. Zira, yurtdışına yapılacak tebligat muhatap devletin hukukunu da ilgilendiren bir konudur¹¹⁵. Lahey Tebligat Anlaşmasının Uygulanması Üzerine Pratik El Kitabında¹¹⁶ ve Adalet Bakanlığı'nın 16.11.2011 tarihli 63/3 sayılı

¹¹³ <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/BilgiDetay/3> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

¹¹⁴ Doğan/ Yılmaz/ İzmirli, s.110; Özel/Erkan/Pürselim/Karaca, s. 695-696.

¹¹⁵ Hacı Can, Ekin Tuna, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 262.

¹¹⁶ Hague Conference on Private International Law (HCCH), *Practical Handbook on the Operation of the Service Convention*, 5th Edition, 2025. El Kitabı, Sözleşme ile ilgili yorum ve uygulama sorularına ilişkin güvenilir bir kaynak olup, Örneğin Amerikan mahkemeleri tarafından sıklıkla yararlı bir bilgi kaynağı olarak atıfta bulunmaktadır. Bkz. örneğin, *Water Splash v. Menon*, 581 U.S. 271, 280 (2017); *Harris v. NGK North American, Inc.*, 19 A.3d 1053 (Pa. Super. Ct. 2011).

Genelgesinin Ek-9’unda tebligat talebinde bulunacak devletin özel düzenlemeleri uygulamalar bağlamında yer almaktadır.

Genelge Ek-9 “Hukuki ve Ticari Konularda Uluslararası Tebligat İşlemlerinde Devletlere Göre Uygulanacak Esaslar” başlığını taşımaktadır¹¹⁷.

Her devlet açısından özel düzenlemeleri belirtmeden önce, EK-9’un giriş bölümünde, “Genelgenin “Genel Hükümler” bölümünde hukuki ve ticarî konularda Türkiye’den yurt dışına yapılacak tebligat taleplerinin tabi olduğu usul ve esaslar genel olarak açıklanmıştır. Bu bölümde Genelgenin Genel Hükümler bölümündeki açıklamalara ilave olarak bazı devletlere göre özel olarak uyulması gereken kurallar aşağıda açıklanmıştır.” şeklinde bir hüküm yer almaktadır. Dolayısıyla, yabancı devletlere yapılacak tebligat taleplerinde uyulması gereken özel kurallara riayet edilmesi gerektiği genelgede açıkça ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.

Bir örnek ile bu durumu detaylı açıklamak, uygulamada yabancı devlete karşı 1965 Lahey Tebligat Anlaşması bağlamında tebligat yapılırken, dikkat edilmesi gereken hususları göstermek açısından önemlidir. Örneğin Davalı Amerika Birleşik Devletine ait olan patentin hükümsüzlüğüne ilişkin davanın davalı Amerika Birleşik Devletleri’ne 1965 Lahey Tebligat Sözleşmesi kapsamında yapılacak tebligatının usulüne uygun olarak yapılıp yapılmadığı noktasında aşağıdaki hususlara dikkat etmek gerekmektedir.

Yukarıda ifade edilen EK-9’da yer alan düzenlemede yer aldığı üzere, Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye arasında adli iş birliğine ilişkin ikili bir anlaşma bulunmamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, 1965 Lahey Tebligat Anlaşmasına taraf olup, 1954 tarihli Hukuk Usulüne Dair Lahey Anlaşmasına taraf değildir. 1965 Lahey Tebligat Anlaşmasına göre, tebligat evrakı 184 numaralı forma (Ek:3) bağlı olarak

¹¹⁷ Ek-9: Hukuki ve Ticari Konularda Uluslararası Tebligat İşlemlerinde Devletlere Göre Uygulanacak Esaslar (Güncellenme Tarihi: 6.1.2025): Hukuki Alanda Uluslararası Adli Tebligat İşlemleri, Genelge 63/3 <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/BilgiDetay/3> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

Türkçe ve İngilizce tercümeleri olmak üzere iki takım olarak düzenlenecektir¹¹⁸.

Amerika Birleşik Devletleri'nin davalı olarak bulunduğu durumlarda tebligata ilişkin dikkat edilmesi gereken hususlar, ayrıntılı olarak EK-9' da şu şekilde hüküm altına alınmıştır:

“f) ABD devlet kurumlarının, ABD devlet tüzelkişiliği dışında tüzelkişilikleri bulunmadığından aleyhlerine açılacak davalarda davalı olarak sadece Amerika Birleşik Devletinin gösterilmesi istenmektedir. Bu tebligatlar diplomatik yoldan yapıldığından masraf talep edilmemektedir.

g) ABD devleti aleyhine açılan davalarda evrakın ABD merkezi makamınca alınmasından itibaren, cevap verme veya duruşma vaktine kadar en az 60 günlük bir süre verilmesi istenmektedir.”¹¹⁹

Amerika Birleşik Devletleri'nin Adalet Bakanlığı'nın Uluslararası Adli Yardımlaşma Ofisi (“OIJA”), 1965 tarihli Lahey Tebligat Anlaşması uyarınca Merkezi Makam olarak belirtilmiştir¹²⁰. Türkiye'nin Merkezi Makamı olan “Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü” içinde geçerli olduğu üzere, OIJA, “talep eden Devletlerden tebligat taleplerini almak ve bunları yerine getirmek veya yerine getirilmesini sağlamakla görevli bir kabul makamıdır” ayrıca Merkezi Makamlar “davalının belgenin tebliğ edilebileceği bir temsilcisi olarak” görülemezler¹²¹. Bu durum, Lahey Devletler Özel Hukuku Konferansı tarafından bizzat hazırlanan “Lahey Tebligat Anlaşmasının Uygulanması Üzerine Pratik El Kitabı'nda” açıkça kaleme alınmıştır. OIJA, Birleşik Devletler Merkezi Makamı, davalı Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik tebligat taleplerini alır ve bu talepleri icra eder, ancak Merkezi Makam, Amerika Birleşik Devletleri'nin yasal vekili veya temsilcisi değildir. Bu nedenle, 1965 Tarihli Lahey Tebligat Anlaşması 5.

¹¹⁸ Ek-9, s.2.

¹¹⁹ Ek-9, s.2-3.

¹²⁰ <https://www.hcch.net/en/states/authorities/details3/?aid=279> ; <https://www.abcllegal.com/international/service-of-process-overview> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

¹²¹ HCCH, s. 95.

maddesi uyarınca Birleşik Devletler Merkezi Makamının bir yabancı mahkemeden tebligat talebi alması, Amerika Birleşik Devletleri'ne yapılan geçerli tebligat değildir¹²². Tebligat, ancak, OIJA tarafından belgelerin Anlaşma uyarınca tebliğ edildiğini ve uygun bir Birleşik Devletler Hükümeti dairesinin veya temsilciliğinin elinde olduğunu gösteren bir kabul tasdiknamesi düzenlediğinde tamamlanmış olacaktır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, Amerika Birleşik Devletleri Merkezi Makamı, 1965 tarihli Lahey Tebligat Anlaşması uyarınca adli ve gayri adli belgelerin özel şahıs ve şirketlere tebligatı işlemini bir süreç sunucusu olan ABC Legal adlı şirkete devretmiştir¹²³. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, ABC Legal şirketine gönderilecek adli ve gayri adli belgelerin tebligat talepleri sadece Amerika Birleşik Devletlerindeki gerçek kişi ve şirketlere yöneliktir. Davalı olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin olduğu davalarda, tebligat talebi, Amerika Birleşik Devletleri Merkez Makamı olan, Amerika Birleşik Devletleri'nin Adalet Bakanlığı'nın Uluslararası Adli Yardımlaşma Ofisi'ne ("OIJA") gönderilmelidir¹²⁴. Uygulamada, ABD devletine karşı açılan davalarda, Türk mahkemeleri hatalı olarak tebligatı OIJA yerine ABC Legal Şirketine yapabilmektedirler.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, uluslararası teamül hukukunda kabul edildiği üzere, devlete yapılacak tebligatlarda, tebligatın uygun bir Birleşik Devletler Hükümeti dairesinin veya temsilciliğinin elinde olduğunu gösteren kabul tasdiknamesinin tarihinden itibaren 60 günlük sürenin tanınması bir zorunluluktur. Diğer bir ifadeyle Amerika Birleşik Devletleri Hükümetine, ilk cevabı vermek, yabancı devlette adli yetkililer huzuruna çıkmak ve/veya duruşmada bulunmak için,

¹²² HCCH, s. 97.

¹²³ İlgili Bildirim için bkz: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/notifications/?csid=428&disp=resdn> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

¹²⁴ United States of America - Central Authority & practical information, (Amerika Birleşik Devletleri- Merkezi Makam& Uygulama Bilgileri): <https://www.hcch.net/en/states/authorities/details3/?aid=279> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

belgelerin tebliğinin kabul edildiğini gösteren tasdiknamenin tarihinden itibaren 60 günlük bir süre tanınması gerekmektedir.¹²⁵

Amerika Birleşik Devletleri'nin uluslararası tebligata ilişkin uygulamasını detaylı bir şekilde açıklayan Amerika Birleşik Devletleri Adalet Bakanlığı'nın ilgili web sayfasında¹²⁶ yayımlanan 12 Ocak 2018 Tarihli OIJA Birleşik Devletler Hükümetine Yapılacak Tebligatlara İlişkin Rehber, uygulama açısından ve özellikle davalı Amerika Birleşik Devletine yapılacak tebligat için önemli olup, Türkçe dilinde de kaleme alınmış hali yer almaktadır.

Bu rehberin ilgili bölümünü vurgulamak gerekir¹²⁷:

“Tebliğat, belgelerin Amerika Birleşik Devletler Merkezi Makamına teslimatı ile geçerli sayılmadığından, Merkezi Makamın belgeleri ilgili Hükümet dairesi veya temsilciliğine sunması için yeterli zaman tanınmalı ve ardından Amerika Birleşik Devletler Hükümeti dairesi veya temsilciliğine, ilk cevabı vermek, yabancı devlette adli yetkililer huzuruna çıkmak ve/veya duruşmada bulunmak için, belgelerin tebliğ alınma tarihinden itibaren 60 günlük bir süre tanınması gerekir.

Örneğin, bir ülkenin iç hukuku geçerli tebligat tarihinden itibaren iki hafta içerisinde yazılı bir cevap gerektiriyorsa, bu gereksinimden mahkeme dokümanlarında kesin bir şekilde feragat edilmelidir ve Birleşik Devletler Hükümetine, belgelerin tebliğ alınma tarihinden itibaren ilk cevabın verilmesi gereken tarihe kadar tam olarak 60 gün süre tanınmalıdır. Bir ülkenin iç hukuku belirlenen duruşma gününden 10 gün önce yazılı bir cevap gönderilmesini gerektiriyorsa, duruşma tarihi bu kuralı göz önünde

¹²⁵ Amerika Birleşik Devletleri 1976 tarihli Yabancı Devletlerin Yargı Muafiyeti Kanunu 28 U.S.C. § 1608 uyarınca 60 gün tanımaktadır. <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/28/1608> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

¹²⁶ U.S. Department of Justice, Civil Division, Service Requests, <https://www.justice.gov/civil/service-requests> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

¹²⁷ U.S. Department of Justice Civil Division Office of International Judicial Assistance, Lahey Tebligat Sözleşmesi Uyarınca Birleşik Devletler Hükümetine Adli Dokümanların Tebliği, 12 Ocak 2018, <https://www.justice.gov/civil/page/file/1036561/dl?inline> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

bulundurmanın yanı sıra, Birleşik Devletler Hükümetine, tebligat tarihinden itibaren ilk cevaba kadar yine 60 gün süre tanıyacak şekilde belirlenmelidir.

Bu gereksinimler çerçevesinde talebin incelenmesi üzerine Birleşik Devletler Merkezi Otoritesi, Talepte Bulunan Makama postalanacak bir kabul veya ret belgesi çıkartacaktır. Ancak Birleşik Devletler Merkezi Otoritesi kabul belgesini çıkardığı takdirde tebligat geçerli ve uygun sayılır. Tebligat, kabul belgesi üzerinde belirtilen tarihte geçerli olacaktır. Birleşik Devletler Merkezi Otoritesinin ret belgesi çıkarması durumunda tebligat geçersiz sayılacaktır, Birleşik Devletler Hükümeti davaya taraf değildir, bir cevap göndermeyecektir veya duruşmada bulunmayacaktır ve Amerika Birleşik Devletleri kendisine karşı verilebilecek hiçbir hükmün geçerliliğini tanımayacaktır."

Dolayısıyla, yukarıda açıklanan rehbera aykırı olarak 1965 Lahey Tebligat Anlaşmasına göre davalı Amerika Birleşik Devletleri'ne tebligat yapmaya çalışıp, tebliğ talepleri gönderildiğinde, ABD'nin Merkezi Makamı Türk mahkemelerine göndereceği tebliğ sertifikalarında, taleplerin 1965 Lahey Tebligat Anlaşması'nın 4 ve 6. maddeleri gereğince icra edilmeden iade edilip, iade nedenlerinin neler olduğu açıkça belirtecektir.

Yukarıda ifade edildiği üzere, tebliğ talepleri yukarıdaki kurallara aykırı olarak gönderilmişse, bu talepler Amerika Birleşik Devletleri Merkezi Makamı tarafından icra edilmeden ret sebepleri de belirtilerek iade edilmektedir. Özellikle, uluslararası teamül hukukunda ve Adalet Bakanlığı'nın 16.11.2011 tarihli 63/3 sayılı Genelgesinin Ek-9'unda yer alan 60 günlük şartının yerine getirilmemiş olması nedeniyle, tebliğ talepleri icra edilmeden ret edilmektedir. Bu nedenle davalı yabancı devletlere yapılacak tebligatlarda her bir devlet için uyulması gereken kurallara uyulması gerekir. Bu bağlamda devletin egemenliği gereği uluslararası teamül hukuku olarak kabul edilen 60 günlük ek süre konusuna hassas bir şekilde uyulmalıdır. Aksi halde yapılan tebliğ talepleri iade edilecektir.

4. Diğer Devlet Uygulamalarında 60 Günlük Süre

Uluslararası teamül hukuku olarak kabul edilen 60 gün şartını kabul eden uluslararası anlaşma ve devlet düzenlemelerinden de örnekler vermek gerekir. Örneğin Devlet Muafiyetine İlişkin Avrupa

Sözleşmesinin 16 (4) maddesine göre¹²⁸, “Devlet’in mahkeme önüne çıkması veya gıyabında verilen herhangi bir hükme karşı temyize gitmesi gereken süreler, yargılamanın başlatıldığı belgenin veya karar suretinin Dışişleri Bakanlığı’na ulaştığı tarihten itibaren iki ay sonra işlemeye başlar.” İngiltere’nin 1978 Devlet Muafiyeti Kanunu (Bölüm 33), 12. Bölümün İkinci fıkrası da benzer bir düzenleme içermektedir¹²⁹. Bu düzenlemeye göre, “(2) İfade vermek için herhangi bir süre (mahkeme kurallarıyla veya başka bir şekilde öngörülmüş olsun), ilamın veya belgenin yukarıda belirtildiği şekilde tebliğ edildiği tarihten itibaren iki ay sonra işlemeye başlar.” Kanada’nın 1985 tarihli Devlet Muafiyeti Kanunun 10. Madde hükmüne göre¹³⁰, “(1) Bir mahkemede görülen herhangi bir davada, yabancı bir devlete [...] asıl belgenin tebliğ edilmiş olması ve söz konusu devletin, mahkeme kurallarına göre veya kanunen öngörülen süre içinde, o mahkemede görülen davalarda davalı veya davacının atması gereken ilk adımı atmamış olması halinde, asıl belgenin tebliğ tarihinden itibaren en az altmış gün geçmedikçe, davada karara yönelik ilerlenemez.”

Bangladeş Hukuk Usulü Kanunun 4 Bölüm, 80 (1) göre¹³¹, “(1) Hükümet veya bir kamu görevlisi aleyhine, söz konusu kamu görevlisi tarafından resmi sıfatıyla yapıldığı iddia edilen herhangi bir şeyle ilgili olarak, yazılı bildirimin [...] ofisine teslim edilmesinden veya bırakılmasından sonraki iki ayın sona ermesinden sonra dava açılabilir.” Pakistan Devlet Muafiyeti Düzenlemesi 13(2) hükme göre¹³², “(2) Mahkemedeki herhangi bir

¹²⁸ Devlet Muafiyetine İlişkin Avrupa Sözleşmesi, Türkçe tercümesi için bkz: Süral, s. 367-380 European Convention on State Immunity, Basle, 16.V.1972, European Treaty Series- No. 74, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treaty-num=074> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

¹²⁹ UK State Immunity Act 1978, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1978/33> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

¹³⁰ Canada State Immunity Act R.S.C., 1985, c. S-18, <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/s-18/page-1.html#docCont> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

¹³¹ Bangladesh The Code of Civil Procedure, 1908, <http://bdlaws.minlaw.gov.bd/act-86/section-15124.html> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

¹³² Pakistan State Immunity Ordinance, 1981, <https://pakistancode.gov.pk/english/UY2FqaJw1-apaUY2Fqa-bZuY-sg-jjjjjjjjjjjj> (Erişim tarihi: 4.10.2025).

yargılama, ihbar veya belgenin yukarıda belirtildiği şekilde alındığı tarihten itibaren iki aydan önce başlayamaz.”

Güney Afrika’nın Yabancı Devlet Muafiyeti Kanunu’nun 13(2)’ hükmüne göre¹³³, “(2) Savunma ya da karşı çıkma niyetinin bildirilmesi ya da taraf olunması için mahkeme kurallarında ya da başka bir şekilde öngörülen herhangi bir süre, işlemin ya da belgenin yukarıda belirtildiği şekilde alındığı tarihten iki ay sonra işlemeye başlar.” Avustralya’nın Yabancı Devlet Muafiyeti Kanununun 24.(7) hükmüne göre¹³⁴, “Davaya katılma süresi, dava açma işleminin tebliğ edildiği tarihten itibaren 2 ay sonra işlemeye başlar.” Bu düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere, yabancı devlete karşı açılan davalarda, davalı yabancı devlete tebligat usulünde, tebliğ tarihinden itibaren cevap süresi olarak altmış günlük bir süre tanınması, uluslararası teamül hukukuna uygun olacaktır.

SONUÇ

Yabancı devlete yapılacak tebligata ilişkin MÖHUK’un 49(2) maddesinde özel ve alternatif bir düzenleme yer almaktadır. Bu maddeye göre, yabancı devletin özel hukuk ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklarda yabancı devletin diplomatik temsilcilerine tebligat yapılabilir. Ancak bu madde de tebligatın nasıl ve hangi usulde yapılacağına ilişkin açık hüküm bulunmamaktadır. Doktrindeki çoğunluk görüş, bu tebligat işleminin Tebligat Kanunu’nda düzenlenen mahalli tebligat usulüne göre yapılmasını kabul etmektedir.

Ancak uygulama ve doktrindeki diğer bir görüş ise, yabancı devlete diplomatik yolla tebligatın yapılması gerektiğini, dolayısıyla bu maddenin uluslararası teamül hukuku ve Tebligat Yönetmeliğine aykırı olduğunu ifade etmektedir. Uluslararası teamül hukuku kapsamında değerlendirilen 2004 Tarihli BM Sözleşmesinin 22. maddesinde yabancı devletlere yapılacak tebligatın uluslararası anlaşmalar veya diplomatik kanallar aracılığıyla yapılacağı düzenlenmiştir. Ayrıca, İngiltere, ABD,

¹³³ South Africa Foreign States Immunities Act 87 OF 1981, https://www.saflii.org/za/legis/consol_act/fsia1981288/ (Erişim tarihi: 4.10.2025).

¹³⁴ Australia Foreign States Immunities Act 1985 - Sect 24 https://classic.austlii.edu.au/au/legis/cth/consol_act/fsia1985288/s24.html (Erişim tarihi: 4.10.2025).

Kanada, Pakistan gibi birçok devletin konuya ilişkin özel olarak bulunan yasal düzenlemelerinde de uluslararası anlaşmalara göre veya diplomatik yolla yabancı devlete tebligatın yapılması gerektiği kabul edilmiştir. Devletlerin düzenlemeleri incelendiğinde çoğu devlette, egemen devletlere tebligat yapma şartları özel şahıslara tebligat yapma şartlarından daha zor olduğu ve genellikle diplomatik yol aracılığıyla tebligat yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, kanaatimizce Tebligat Yönetmeliği'nin 45. maddesi, Tebligat Genelgesi ve uluslararası teamül hukukuna göre, MÖHUK m. 49'daki düzenlemeyi, sadece diplomatik yolla yapılabilen bir tebligat olarak kabul etmek yerinde olacaktır.

Yabancı devletlere yapılacak tebligatlarda, 1965 Lahey Tebligat Anlaşması kullanılmaktadır. Anlaşmaya taraf bir devlete karşı, Anlaşmanın 5. maddesi bağlamında Merkezi Makam kanalıyla veya Anlaşmanın 9(2) maddesi uyarınca diplomatik yolla tebligat yapılmaktadır. 2025 Tarihinde HCCH tarafından yayınlanan Lahey Tebligat Anlaşmasının Uygulanması Üzerine Pratik El Kitabında, devlet uygulamaları incelendiğinde, devletlerin bu maddeler kapsamında yabancı devletlere tebligat yaptıkları görülmektedir. Ancak, devletlerin egemenliği gereği, devletlerin yasal düzenlemelerinde ve uygulamalarında, bu anlaşma uygulanırken, her devlet açısından dikkat edilmesi gereken hususların bulunduğu, bu bağlamda ilgili Merkezi Makamlarla irtibat kurulup, bilgi alınarak tebligat yapılmasının yerinde olacağını unutmamak gerekir. Çalışmamızda, belirtildiği üzere, 1965 Lahey Tebligat Anlaşması uyarınca örneğin davalı ABD devletine yapılacak tebligat için, 2011 tarihli 63/3 sayılı Genelgenin Ek-9 'da *"Hukuki ve Ticari Konularda Uluslararası Tebligat İşlemlerinde Devletlere Göre Uygulanacak Esaslar"* belirtilen hükümlere uyulması bir zorunluluktur. Özellikle bu bağlamda, çalışmamız da ifade edildiği üzere, ABD ve diğer devletlere karşı açılan davalarda, davalı yabancı devlete tebligat usulünde, tebliğ tarihinden itibaren cevap süresi olarak altmış günlük bir süre tanınması, uluslararası teamül hukuku ve İngiltere, ABD, Bangladeş, Pakistan, Güney Afrika, Kanada gibi devletlerin yasal düzenlemelerine ve uygulamalarına da uygun olacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Peer-Review: Externes Peer-Review-Verfahren.

Interessenkonflikt: Der/die Autorinnen unterliegt/unterliegen keinem Interessenkonflikt.

Finanzielle Unterstützung: Der/die Autorinnen erklärt/en, dass diese Studie keine finanzielle Unterstützung erhalten hat.

EXTENDED SUMMARY

In international and national regulations concerning the immunity of foreign states from jurisdiction, the immunity of foreign states from jurisdiction has been accepted as a rule, and exceptions to this rule have been regulated. In Turkish law, the immunity of foreign states from jurisdiction is regulated in Article 49 of Turkish Private International and Procedural Law Act (TPIL). According to this article, foreign states are not granted immunity from jurisdiction in legal disputes arising from private law relationships. It can be seen that Turkish law accepts the principle of restrictive immunity from jurisdiction with this regulation.

In cases where jurisdictional immunity is not recognized, Article 49(2) of TPIL contains a special and alternative provision regarding the service of process on the defendant foreign state in lawsuits filed against it. According to this article, service may be effected on the diplomatic representatives of the foreign state in disputes arising from private law relations of the foreign state. However, there is no clear regulation on how and by what procedure service should be effected. The doctrine accepts that this service should be effected in accordance with the local service procedure regulated in the Service of Process Law. However, in case of notification to the diplomatic representatives of the defendant foreign state, the procedure to be applied should be as specified in Article 45 of the Regulation on the Implementation of the Notification Law of 2012 and Articles 39-43 of the Notification Circular. In other words, service must be effected through diplomatic channels via the Ministry of Foreign Affairs. Therefore, this provision in the Regulation is in accordance with customary international law.

This study provides examples of state practices (such as UK, Canada, USA, Pakistan) that establish the rule of customary international law requiring that service of process on a foreign state be effected through diplomatic channels or an applicable international treaty. In particular, article 22 of the 2004 UN Convention, which is considered within the scope of international customary law, regulates service of process on foreign states. According to this article, service of process may be effected in accordance with international agreements, or it may be effected through diplomatic channels to the Ministry of Foreign Affairs of the relevant State.

When examining the regulations of states, it is observed that in most states, the conditions for serving notices to sovereign states are more stringent than those for serving notices to private individuals and generally require service through diplomatic channels. In this context, in our opinion, it would be appropriate to accept the regulation in Article 49 of the MÖHUK as a notification that can only be made through diplomatic channels, in accordance with Article 45 of the Notification Regulation, the Notification Circular, and international customary law.

The provision in Article 49(2) of the TPIL is an alternative provision regarding the procedure for service of process on a foreign state, and therefore service of process is not mandatory under this provision. In other words, service of process on a foreign state may be effected through diplomatic channels or in accordance with the procedures provided for in international agreements.

States are generally utilized 1965 Hague Service Convention for service of process to foreign states. Service of process to a state party to the Convention are made through the Central Authority under Article 5 of the Convention or through diplomatic channels in accordance with Article 9(2) of the Convention. The Practical Handbook on the Operation of the 1965 Hague Service Convention, published by the HCCH in 2025, examines state practices and shows that states serve documents to foreign states under these articles.

However, it should be noted that, due to state sovereignty, there are matters in the legal regulations and practices of each state that must be taken into consideration when implementing this Convention. In this context, it would be appropriate to contact the relevant Central Authorities, obtain information, and then make notification. As stated in our study, in accordance with the 1965 Hague Service Convention, for example, for the notification to be made to the defendant US state, it is mandatory to comply with the provisions set out in Annex-9 of Circular No. 63/3 dated 2011, entitled "Principles to be Applied to States in International Notification Procedures in Legal and Commercial Matters". Particularly in this context, as stated in our study, in cases filed against foreign states, granting a period of sixty days as a response period from the date of notification to the defendant foreign state in the notification procedure would be in line with customary international law and the legal regulations and practices of states such as the UK, USA, Bangladesh, Pakistan, South Africa and Canada.

KISALTMALAR CETVELİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
bkz	Bakınız
C.	Cilt,
C&R	Conclusions & Recommendations (HCCH)
HCCH	Hague Conference on Private International Law
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İİK	İcra ve İflas Kanunu
m.	Madde
MÖHUK	Milletlerarası Özel Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
OİJA	Uluslararası Adli Yardımlaşma Ofisi
RG	Resmi Gazete
s.	Sayfa
S.	Sayı
SC	Special Commission (HCCH)
TPIL	Turkish Private International and Procedural Law Act
v.	Versus
vd.	Ve devamı

KAYNAKÇA

- AKINCI Ziya, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2020.
- AKSAR Yusuf, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk -I-*, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 8. Baskı, Seçkin, Ankara, 2025.
- AYBAY Rona, "Yargıtay İçtihatlarına Göre Yabancı Devletin Yargı Bağımsızlığı", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Cilt: 20, Sayı: 72, Eylül 2007, s. 109-120.
- BANKAS Ernest K, *The State Immunity Controversy in International Law Private Suits Against Sovereign States in Domestic Courts*, Second Edition, Springer, 2022.
- BOZDAĞ Gonca Gülfem, "1965 Tarihli Lahey Sözleşmesi Bakımından Tebligat Kanunu'na İlişkin Bazı Sorunlar", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XX, Y. 2016, Sa. 2, 269-310.
- CAN Hacı/TUNA Ekin, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.
- ÇELİKEL Aysel / ERDEM Bahadır, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 18. Bası, Beta, İstanbul, 2024, s. 702; Ergin Nomer *Milletlerarası Usul Hukuku*, Yenilenmiş 2. Bası, Beta, İstanbul, 2018.
- DARDAĞAN-KİBAR, Esra, "Yargı Kararları Işığında Yabancı Devletin Yargı Bağımsızlığı Alanında Güncel Gelişmelere Bakış", *Prof. Dr. Rona Aybay'a Armağan*, İstanbul 2014, s. 677-713.
- DOĞAN Vahit / YILMAZ Alper Çağrı / İZMİRLİ Lale Ayhan, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 10. Baskıdan Tıpkı 11. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2025.
- ERDEM Bahadır, *Türk Milletlerarası Usul Hukukunda Tebligat*, Beta, İstanbul, 1992.
- ERDOĞAN Ersin, "Yabancı devletin yargı bağımsızlığının sınırları hakkında güncel sorunlar ve terör suçları açısından yargı bağımsızlığı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 65, S. 4, Aralık 2016, s. 3375-91.

ERSEN PERÇİN Gizem, *Milletlerarası Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı*, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2023.

GÜNDÜZ Aslan, *Yabancı Devletin Yargı Bağımsızlığı ve Milletlerarası Hukuk*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1984.

GÜNGÖR Gülin, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, Yetkin, 5. Bası, Ankara, 2025.

HAGUE CONFERENCE ON PRIVATE INTERNATIONAL LAW (HCCH), *Practical Handbook on the Operation of the Service Convention*, 5th Edition, Hague, Netherlands, 2025.

KRAMER Sarah E., *International Service of Process, A Guide for Judges*, Federal Judicial Center, 2021.

NOMER Ergin *Devletler Hususi Hukuku*, Yenilenmiş 23. Bası, Beta, İstanbul, 2021.

ÖZDEMİR-KOCASAKAL Hatice, “Devletlerin Yargı ve İcra Muafiyetleri ve Bunların Tahkim Yargılamasındaki Rolü”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 22, sy. 2, Haziran 2011, 525-76.

ÖZDEMİR KOCASAKAL Hatice, “Yabancı Ülkelerde Bulunan Kişilere Tebligat”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2009/1, 27-63.

ÖZEL Sibel / ERKAN Mustafa /PÜRSELİM Hatice Selin / KARACA Hüseyin Akif, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Onikilevha Yayıncılık, İstanbul 2022.

RUHİ Ahmet Cemal, *Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Yabancılar ve Yurt Dışındaki Kişilere Yapılan Tebligat*, Seçkin, 2023.

RUHİ Ahmet Cemal, *Milletlerarası Usul Hukukunda Tebligat*, Onikilevha Yayıncılık, Eylül 2019.

SAK Yıldırım, *Devletin Yargı Bağımsızlığı ve Temel Hakların Korunması*, Seçkin, İstanbul, 2015.

SARGIN Fügen, *Türk Milletlerarası Usul Hukuku*, Yetkin, Ankara, 2024.

SARGIN Fügen, “1961 Tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkındaki Viyana Sözleşmesi Hükümleri Dahilinde MÖHUK’un 33. Maddesinin Uygulanabilirliği Sorunu”, (1961 Tarihli Sözleşme), *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.52, S.1, 2003,13-36.

SÜRAL Ceyda, *Uluslararası Özel Hukukta Yabancı Devletlerin Sınırlı Yargı ve İcra Muafiyeti*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.

ŞANLI, Cemal, *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*, 8. Bası, Beta, İstanbul, 2023.

ŞANLI Cemal / ESEN Emre / ATAMAN FİGANMEŞE İnci, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 11. Bası, Beta, İstanbul, 2024.

TARMAN Zeynep Derya, *Özgün Şemalarla Milletlerarası Özel Hukuk Kısa Ders Kitabı*, 3. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2023.

TOKER Ali Gümrah, “15 Kasım 1965 Tarihli Hukukî veya Ticarî Konularda Adli ve Gayri Adli Belgelerin Yabancı Memleketlerde Tebliğine Dair Lahey Sözleşmesi Uyarınca Tebligat Yapılması”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 2, 2011, Basım Yılı: 2013, 107-152.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

<https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/specialised-sections/service>.

https://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdb/au/legis/cth/consol_act/fsia1985288/.

<https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/S-18/>.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-112194%22%7D>].

<https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/BilgiDetay/3>.

<https://pakistancode.gov.pk/english/UY2FqaJw1-apaUY2Fqa-bZuY-sg-jjjjjjjjjjjj>.

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1978/33>.

https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=iii-13&chapter=3&clang=_en.

<https://www.gov.za/documents/foreign-states-immunities-act-24-mar-2015-1355>.

<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/28/1608>.

<https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/BilgiDetay/3>.

<https://www.justice.gov/civil/service-requests>

<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=074>.

<http://bdlaws.minlaw.gov.bd/act-86/section-15124.html>.

